

Принципи за ефективно провеждане на разпит за целите на разследването и събирането на информация

Май 2021 г.

С подкрепата на

association pour la prévention de la torture
asociación para la prevención de la tortura
association for the prevention of torture

UiO : Norwegian Centre for Human Rights
University of Oslo

Преведено от

Принципи за ефективно провеждане на разпит за целите на разследването и събирането на информация

Приети през май 2021 г. от Управителния комитет от експерти с подкрепата на Инициативата срещу изтезанията, Асоциацията за превенция на изтезанията и Норвежкия център за правата на човека, достъпни на www.interviewingprinciples.com

Инициативата срещу изтезанията (ИИ) е създадена през 2012 г. като основен проект на Центъра за права на човека и хуманитарно право към Юридическия факултет на Американския университет във Вашингтон. Целта ѝ е да разшири обхвата и практическото прилагане на дейността на бившия специален докладчик на ООН относно изтезанията Хуан Е. Мендес. ИИ си поставя за цел и предотвратяване на изтезанията и другите форми на жестоко, нечовешко или унижително отношение или наказание по целия свят, като насърчава достъпа до правосъдие и търсенето на отговорност за жертвите на изтезания, изгражда обществена нагласа, която отхвърля изтезанията като легитимна практика, и укрепва институциите, застъпниците и глобалните мрежи, които работят за премахване на изтезанията. Чрез стратегически изследвания, целенасочена застъпническа дейност, обучения за изграждане на капацитет и съдебни инициативи, ИИ оказва значително въздействие върху усилията за борба с изтезанията и другите форми на жестоко, нечовешко или унижително отношение или наказание, като задълбочава и разширява обхвата на глобалното движение срещу изтезанията. <https://www.wcl.american.edu/impact/initiatives-programs/center/>

Асоциацията за превенция на изтезанията (АПИ) е международна неправителствена организация със седалище в Женева, която работи в глобален мащаб за предотвратяване на изтезанията и другите форми на жестоко, нечовешко или унижително отношение или наказание чрез застъпничество и насърчаване на практически мерки като мониторинг на местата за лишаване от свобода и прилагане на гаранции и защита на задържаните лица в ситуации на уязвимост. АПИ играе ключова роля в създаването на международни стандарти и механизми за предотвратяване на изтезанията, сред които са Факултативния протокол към Конвенцията на ООН против изтезанията (ФПКИ) и националните превантивни механизми. За да реализира своята визия за общества без изтезания, АПИ работи на национално, регионално и международно ниво в подкрепа на различни партньори – от държавни органи и национални институции за защита на правата на човека до организации на гражданското общество. www.apit.ch

Създаден през 1987 г., Норвежкия център за правата на човека (НЦПЧ) е мултидисциплинарен център към Университета в Осло. Дейността на центъра е съсредоточена върху научноизследователска работа, преподаване и приложни международни програми. Съставът на НЦПЧ включва юристи, политолози, социални антрополози, социални географи и философи. Центърът поставя акцент върху връзката между научните изследвания, образованието и практическото приложение на знанието. www.jus.uio.no

Материалите, съдържащи се в настоящата публикация, могат свободно да се цитират или препечатват, при условие че е посочен източникът: „Принципи за ефективно провеждане на разпит за целите на разследването и събирането на информация, май 2021 г. Източник: www.interviewingprinciples.com.”

Превод:
ЕЗИКОВИ УСЛУГИ АГИЛА ЕООД

Редакция:
Проф. д-р Добринка Чанкова

Оформление и илюстрации:
Магдалена Кастрия, 2021 г.

This publication is based upon work from COST Action, CA22128, supported by COST (European Cooperation in Science and Technology).“

COST (European Cooperation in Science and Technology) is a funding agency for research and innovation networks. Our Actions help connect research initiatives across Europe and enable scientists to grow their ideas by sharing them with their peers. This boosts their research, career and innovation.

www.cost.eu

Предговор

Всеобхватната нормативна правна уредба, която забранява изтезанията и другите форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание – по всяко време и навсякъде, включително при въоръжени конфликти или извънредни положения, – все още не е довела до тяхното изкореняване по време на разпит от страна на държавни служители по целия свят. Също така на практика не се прилагат ефективно гаранциите за защита на лицата, лишени от свобода. По време на мандата ми като специален докладчик на ООН относно изтезанията установих, че най-честата среда, в която се извършват изтезания и принуда, е именно разпита на заподозрени с цел получаване на самопризнания или показания срещу други лица. Поради това през 2016 г. представих тематичен доклад в Общото събрание на ООН, в който изтъкнах наличието на възможност и очертая пътя напред.¹

Докладът обръща внимание върху съществуването на значителен и нарастващ обем научни доказателства, според които основаните върху изграждане на взаимоотношения на доверие и непринудителни методи на разпит са най-ефективни за събиране на информация. В същото време солидни емпирични изследвания показват, че изтезанията и другите форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание са неефективни и имат обратен ефект като метод за разпит. В този контекст докладът призовава за разработването на международен стандарт за провеждане на разпит, който по своята същност включва прилагането на правни и процедурни гаранции от страна на властите.

Настоящият документ е резултат от този призив. Тези Принципи представляват изводите, извлечени от опита на множество държави, в които правоприлагащите органи и силите за сигурност прилагат ефективни техники за разпит, водещи до по-добри резултати при събиране на точна и надеждна информация. Информацията, получена по този начин, освен това съхранява почтеността и професионализма на разпитващите и укрепва общественото доверие в институциите.

Принципите, които представяме тук, са по същество признание, че резултатът от един разпит е неразривно свързан с пълноценното упражняване на правата на лицето на всеки етап от контакта му с държавните органи – независимо дали подобни срещи са обозначени като разговори, разпити, интервюта или разследващи действия. Те

1. A/71/298, Доклад на Специалния докладчик относно изтезанията, 5 август 2016 г. Вж. също: A/HRC/RES/31/31, Резолюция на Съвета по правата на човека, 24 март 2016 г.

представляват алтернатива на рисковете от дадени под принуда изявления и жестокостта на изтезанията, както и признание, че подобни тактики водят до фалшиви самопризнания, до несправедливи съдебни процеси и подкопават правораздаването. Както е посочено от Европейския съд по правата на човека, нито една правна система, основана на върховенството на закона, не може да допусне използването на получени чрез изтезание доказателства, тъй като съдебният процес е крайъгълен камък на върховенството на закона и бива непоправимо увреден чрез използването на изтезания.²

Тези Принципи са изготвени от експерти в сферата на провеждане на разпит, правоприлагане, наказателно разследване, национална сигурност, военно дело, разузнаване, психология, криминология и права на човека от различни части на света. Международен управителен комитет от 15 членове ръководи този процес и се стреми да основава работата върху широка емпирична изследователска база, документирани добри практики, установено международно право и професионална етика. Окончателният текст е резултат от четиригодишен анализ и изследвания, проведени в консултация с Консултативен съвет, включващ над 80 експерти от повече от 40 държави. Освен това Управителният комитет се възползва от директни консултации с представители на правоохранителни органи и други заинтересовани страни на срещи, проведени в Бразилия, Тунис и Тайланд.

Настъпни моментът тези добри практики да бъдат въведени като универсален стандарт и разпространени сред органите за наказателно разследване от различни правни системи, както и сред специалистите, които провеждат разпити за широк кръг от легитимни цели. Тези Принципи могат да служат като ориентир за международната общност и да съдействат за изграждането на нормативна рамка за ефективно провеждане на разпити, която предотвратява нарушенията на правата на човека – включително изтезанията и другите форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание – и същевременно укрепва ефективността и системността на разследването и превенцията на престъпления.

Хуан Е. Мендес,
Съпредседател на Управителния комитет от експерти

2. Европейски съд по правата на човека (ЕСПЧ), *Ćwik v. Poland*, no. 31454/10, реш., 5 ноември. 2020 г.

Съставители

Управителен комитет

(в лично качество)

Juan E. Méndez, Съпредседател (бивш специален докладчик на ООН относно изтезанията; ръководител на научния екип, Инициатива срещу изтезанията, Юридически факултет на Американския университет във Вашингтон)

Mark Thomson, Съпредседател (бивш генерален секретар, Асоциация за предотвратяване на изтезанията)

Ray Bull (професор по наказателно разследване, Университет в Дерби; почетен професор по съдебна психология, Университет в Лестър)

Mark Fallon (бивш специален агент / служител по борба с тероризма, Служба за наказателно разследване на Военноморските сили, Министерство на отбраната на САЩ; съосновател на Проект „Алетя“, Колеж по наказателно правосъдие „Джон Джей“)

Verónica Hinestroza Arenas (експерт по международно право в областта на правата на човека; бивш старши юридически съветник, Институт за правата на човека към Международната адвокатска асоциация, Латинска Америка)

Zaza Namoradze (директор, Инициатива за правосъдие на Фондация „Отворено общество“, офис в Берлин)

Gavin Oxburgh (професор по полицейски науки, Университет в Нортъмбрия, Великобритания; бивш служител в Специализираното звено за разследвания на Кралските военновъздушни сили)

Pau Perez Sales (медицински директор, Център SiRa, Мадрид; главен редактор на списание „TORTURE“)

Asbjørn Rachlew (началник на норвежката полиция, Осло; гост-изследовател в Норвежкия център за правата на човека)

Therese Rytter (директор по правни въпроси, DIGNITY – Датски институт срещу изтезанията; заместник-председател на Европейския комитет за предотвратяване на изтезанията)

Mary Schollum (консултант; бивш съветник към Полицейската служба на Нова Зеландия и Полицейския колеж на Обединеното кралство)

Rebecca Shaeffer (директор по правни въпроси, Fair Trials International, Северна и Южна Америка)

Ruth Ssekindi (директор, Комисия по правата на човека на Уганда)

Lilian M. Stein (професор по психология, Папски католически университет в Рио Гранде до Сул, Бразилия)

Sean Tait (директор, Африкански форум за граждански надзор върху полицейската дейност)

Тристранна координация

association pour la prévention de la torture
asociación para la prevención de la tortura
association for the prevention of torture

UiO Norwegian Centre for Human Rights
University of Oslo

Работни групи по изготвяне на проекта (в лично качество)

Solomon Arase (юрист и консултант по сигурността; бивш главен инспектор на полицията, Полицейска служба на Нигерия)

Steven J. Barela (старши изследовател, Институт за глобални изследвания, Университет в Женева)

Alexis Comninou (юридически съветник, Асоциация за предотвратяване на изтезанията)

Vanessa Drummond (заместник-директор, Инициатива срещу изтезанията)

Louise Edwards (директор „Научни изследвания и програми“, Африкански форум за граждански надзор върху полицейската дейност)

Verónica Hineostroza Arenas

Jonathan Horowitz (бивш старши юридически сътрудник, Инициатива за правосъдие на Фондация „Отворено общество“)

Susan Kemp (член на Комисията по правата на човека на Шотландия)

Gisle Kvanvig (ръководител на секретариата на Полицейските сили на ООН, Норвежки център за правата на човека)

Anne Lardy (юридически координатор, Международен комитет на Червения кръст; бивш юридически съветник по въпросите на задържането, Асоциация за предотвратяване на изтезанията)

Christian Meissner (професор по психология, Щатски университет на Айова)

Andra Nicolescu (старши юридически и политически съветник, Асоциация за предотвратяване на изтезанията)

Gavin Oxburgh

Alka Pradhan (съветник по правата на човека в Комисиите за военни престъпления в Гуантанамо; преподавател по право, Университет в Пенсилвания)

Asbjørn Rachlew

Therese Rytter

Mary Schollum

Ruth Ssekindi

Sean Tait

Wilder Tayler (ръководител на Националния превантивен механизъм, Уругвай)

Редакционна група на председателите

Steven J. Barela, редактор

Barbara Bernath (генерален секретар,
Асоциация за предотвратяване
на изтезанията)

Alexis Comninos

Vanessa Drummond

Andra Nicolescu

Консултативен съвет

(в лично качество; състав към
27 август 2021 г.)

Uju Agomoh (изпълнителен директор,
Рехабилитация и благосъстояние на
затворниците, Нигерия)

Laurence Alison (председател на катедра
„Съдебна медицина и разследваща
психология“, Университет в Ливърпул)

Rashid Almansoori (Главна дирекция
„Съдебна медицина и криминология“,
полиция на Дубай, Обединени арабски
емирства; Център за съдебномедицински
разпити, Университет в Портсмут)

Paul Angaman (президент на
Международната федерация за действие
на християните за премахване
на изтезанията)

Igor Areh (доцент по съдебна психология,
Факултет по наказателно правосъдие
и сигурност, Университет в Марибор,
Словения)

Romel Regalado Bagares (бивш
изпълнителен директор, Център
за международно право, Филипини)

Steven J. Barela

Gary Barr (временно изпълняващ
длъжността директор (пенсиониран),
Международна програма за подпомагане
на обучението по криминални
разследвания, Министерство
на правосъдието на САЩ)

Rafael Barreto Souza (координатор
на инициативата, Програма на ООН за
развитие Бразилия и Национален съвет на
правосъдието; изследовател, Университет
на Бразилия - LabGEPEN/UnB)

Sarah Belal (изпълнителен директор,
Проект „Правосъдие“, Пакистан)

Yuriy Belousov (ръководител на отдел
„Противодействие на нарушенията на
правата на човека в правоприлагането
и пенитенциарната система“, Главна
прокуратура на Украйна; бивш служител в
полицията на Украйна; бивш ръководител
на Националния превантивен механизъм
на Украйна)

Gregg Bloche (професор по здравно
право, политика и етика „Кармак
Уотърхаус“, Университет в Джорджтаун)

Susan Brandon (бивш ръководител на
изследователската програма, Група за
разпит на особено важни задържани лица
(HIG), САЩ)

Ilze Brands Kehris (помощник генерален
секретар на ООН по правата на човека,
Ню Йорк)

Ed Cape (почетен професор, Университет
на Западна Англия, Бристол)

Andrew Clapham (професор, Висш
институт по международни и развойни
изследвания, Женева)

Jamil Dakwar (директор, Програма за правата на човека, Американски съюз за граждански свободи)

Louis Dekmar (началник на полицията, Полицейски департамент на ЛаГрейндж, САЩ; бивш президент на Международната асоциация на началниците на полиция)

Catalina Devandas Aguilar (посланик на Коста Рика към ООН в Женева, бивш специален докладчик на ООН за правата на хората с увреждания)

Santanee Ditsayabut (експерт прокурор, директор на Секретариата на Институт „Нитиваджра“, Главна прокуратура, Тайланд)

Graham Dossett (бивш началник на полицията на Обединеното кралство; гостуващ сътрудник, Център за правата на човека към Университета в Есекс)

Fernanda Doz Costa (заместник-директор, Amnesty International, Северна и Южна Америка)

Alice Edwards (ръководител на секретариата, Инициатива за Конвенцията срещу изтезанията)

Hatem Essaïem (член на Африканската комисия по правата на човека и народите)

Malcolm Evans (бивш председател на Подкомисията на ООН за предотвратяване на изтезанията)

Ivar A. Fahsing (главен полицейски инспектор и доцент, Норвежка полицейска академия)

Laurel E. Fletcher (клиничен професор по право, Юридически факултет, Калифорнийски университет в Бъркли)

Sabina Frederic (министър по сигурността, Аржентина)

Johan Friestedt (бивш началник на отдел, Секретариат на Европейския комитет за предотвратяване на изтезанията)

Fiona Gabbert (професор, Голдсмитс Колидж, Университет в Лондон)

Andrew Gilmour (бивш помощник генерален секретар на ООН по правата на човека; изпълнителен директор, Фондация „Бергоф“)

Mykola Gnatovskyy (бивш председател, Европейски комитет за предотвратяване на изтезанията; професор, Национален университет „Тарас Шевченко“, Киев)

Robert Goldman (председател, Международна комисия на юристите)

Alistair Graham (старши следовател, Международен наказателен съд)

Andy Griffiths (бивш началник на полицията на Обединеното кралство; гостуващ научен сътрудник в Университета в Портсмут; асоцииран учен, Университет в Ню Йорк)

Gísli Guðjónsson (почетен професор по съдебна психология, Кингс Колидж, Лондон, Институт по психиатрия, психология и неврология)

Jill Heine, Initial Editor (бивш юристконсулт, Amnesty International)

Lisa Henry (генерален секретар, Международен съвет за рехабилитация на жертви на изтезания)

Joel Hernandez (член на Интер-Американска комисия по правата на човека)

Christof Heyns (починал на 28 март 2021 г.; бивш член, Комитет на ООН по правата на човека; професор, Университет в Претория)

Lorraine Hope (професор, Университет в Портсмут)

Ching-Yu Huang (преподавател, Университет в Кийл)

Vincent Iacopino (бивш старши медицински съветник, Лекари за правата на човека; доцент по медицина, Медицински факултет, Университет в Минесота)

Marina Ilminska (старши служител по политиките, Инициатива за правосъдие на Фондация „Отворено общество“)

Suzanne Jabbour (председател на Подкомисията на ООН за предотвратяване на изтезанията; главен изпълнителен директор на Центъра за рехабилитация на жертви на изтезания и насилие RESTART, Ливан)

Taghreed Jaber (регионален директор за Близкия изток и Северна Африка, Международна организация за наказателна реформа - PRI)

Steven M. Kleinman (полковник (пенсиониран), Военновъздушни сили на САЩ; разузнавателен офицер)

Cheng Lei (професор, Юридически факултет, Университет Жънмин, Китай)

Richard A. Leo (професор, Университет в Сан Франциско)

Hugo Leonardo (президент, Институт за защита на правото на защита – IDDD, Бразилия)

Masha Lisitsyna (старши управляващ правен служител, Инициатива за правосъдие на Фондация „Отворено общество“)

Margarette May Macaulay (член на Интер-Американска комисия по правата на човека; бивш съдия в Интер-Американски съд по правата на човека)

Luciano Mariz Maia (заместник главен прокурор, Федерална прокуратура, Бразилия)

David Marshall (гост-преподавател, Юридически факултет на Университета Йейл; съветник по правосъдие, Министерство на външните работи, Канада)

Robert McFadden (бивш специален агент, Военноморска следствена служба, САЩ)

Nils Melzer (специален докладчик на ООН относно изтезанията; председател на катедрата по правата на човека, Женевска академия по международно хуманитарно право и права на човека)

Rebecca Milne (професор, Университет в Портсмут)

Jens Modvig (медицински директор, DIGNITY; бивш председател, Комитет на ООН срещу изтезанията)

Anabella Museri (магистър по криминология, Национален университет на Литорал, Санта Фе, Аржентина)

Makiko Naka (професор по психология, Университет Рицумейкан; почетен професор, Университет Хокайдо, Япония)

Manfred Nowak (независим експерт на ООН по въпросите на децата, лишени от свобода; бивш специален докладчик на ООН относно изтезанията)

Shane O'Mara (професор по експериментални мозъчни изследвания, Факултет по психология и Институт по неврология, Тринити Колидж Дъблин - Университет в Дъблин, Ирландия)

Gustavo Palmieri (директор, Национален университет на Ланус; член, Национален превантивен механизъм на Аржентина)

Jelena Pejic (старши юрисконсулт, Международен комитет на Червения кръст)

Martine Powell (професор, Университет Грифит, Куинсланд; основател и директор, Център за провеждане на разпити за целите на разследването, Институт по криминология Грифит)

Devika Prasad (старши консултант, Проект 39А, Национален юридически университет в Делхи; бивш ръководител на Програмата за полицейска реформа, Инициатива за правата на човека на Британската общност)

Dinna Prapto Raharja (бивш представител, Междуправителствена комисия по правата на човека, Асоциация на страните от Югоизточна Азия; доцент, Университет Бинус, Западна Джакарта)

Seema Saifee (научен сътрудник, Юридически факултет, Университет в Пенсилвания; бивш старши адвокат и директор на клиника, Innocence Project)

Marta Santos Pais (бивш специален представител на Генералния секретар на ООН по въпросите на насилието над деца)

Margaret Satterthwaite (професор, Център за права на човека и глобално правосъдие, Юридически факултет, Университет в Ню Йорк)

Stephanie Selg (бивш съветник по предотвратяване на изтезанията, ОССЕ, Служба за демократични институции и права на човека)

Christophe Sellie (заместник-началник на полицията и службата за сигурност, Кантонална полиция на Во, Швейцария)

Mandira Sharma (основател, Форум за застъпничество, Непал; старши международен правен съветник, Международна комисия на юристите)

Michael Skerker (професор, Военноморска академия на САЩ)

Rupert Skilbeck (директор, REDRESS)

Kevin Smith (национален съветник по въпросите на уязвимите свидетели, Подкрепа за разследване на тежки престъпления, Национална агенция за борба с престъпността, Великобритания)

Stavroula Soukara (доцент по съдебна психология, Катедра по социални науки, Университет в Никозия, Кипър)

Gerald Staberock (генерален секретар, Световна организация срещу изтезанията - ОМСТ)

Michel St-Yves (съдебен психолог, полиция и служба за сигурност на Квебек; Национално полицейско училище на Квебек; Университет в Монреал)

Natalia Taubina (директор, Фондация „Публична присъда“, Русия)

Serra Tekin (преподавател по психология, Лондонски университет Саут Банк)

Morris Tidball-Binz (доцент по клинична и съдебна медицина, Университет Монаш, Мелбърн; специален докладчик на ООН за извънсъдебните екзекуции, екзекуциите по бързата процедура и произволните екзекуции)

Soledad Villagra de Biedermann (бивш член на Работната група на ООН за произволни задържания; професор, Католически университет в Асунсион, Парагвай)

Peter Vedel Kessing (член, Комитет на ООН срещу изтезанията; старши изследовател, Датски институт по правата на човека)

Michael Zander (почетен професор по право, Лондонско училище по икономика и политически науки)

Съдържание

i	Предговор
iii	Съставители

1 Введение

7 Принцип 1 – Относно основите

7	Научни основи
12	Правни основи
16	Основи на професионалната етика

18 Принцип 2 – Относно практиката

18	Цялостен процес
19	Точна и надеждна информация
19	Правни гаранции
20	Преди разпита – осигуряване на среда без принуда
29	По време на разпита – установяване и поддържане на взаимоотношения на доверие
32	Приключване на разпита – оценка и анализ

34 Принцип 3 – Относно уязвимостта

34	Разпитът като ситуация на уязвимост
35	Лица в ситуации на повишена уязвимост
37	Оценка и справяне със ситуации на повишена уязвимост

38 Принцип 4 – Относно обучението

38	Специализирано обучение
40	Непрекъснато професионално развитие

41 Принцип 5 – Относно отчетността

41	Институционални процедури и преглед
42	Ефективно водене на документация
43	Превенция и докладване
44	Външен надзор и независим мониторинг
45	Жалби и разследвания
46	Обезщетения и компенсации

47 Принцип 6 – Относно прилагането

48	Национални правни рамки
48	Институционална култура и капацитет
49	Съдебни органи
50	Разпространение

Въведение

1. Служителите на правоприлагащите органи и други разследващи структури – включително разузнавателните и военните – играят жизненоважна роля в служба на обществото и поддържане на обществената сигурност чрез разкриване, предотвратяване и разрешаване на престъпления, както и чрез гарантиране на правата на човека. Провеждането на разпити и интервюта е в основата на всеки процес на разследване и събиране на разузнавателна информация, осъществяван от подобни органи.
2. За целите на настоящия документ, под „разпит“ се разбира структурирана форма на разговор, при която едно лице („разпитващ“) има за цел да събере информация от друго лице („разпитвано лице“) като част от разследване или разузнавателна операция. Целта е получаването на точна и надеждна информация при спазване на правата на човека; стремежът е към установяване на факти, а не към получаване на самопризнание.

Цели и предназначение: Защо са необходими принципите?

3. По света фалшивите самопризнания и ненадеждната, компрометирана информация, получена в резултат на насилствени практики, са довели до погрешни решения, неправомерни осъдителни присъди и груби съдебни грешки. Заради широко разпространеното погрешно схващане, че „изтезанията работят“, разпитът – особено на заподозрени – е неразривно свързан с рискове от сплашване, принуда и малтретиране.³ Използването на подобни практики по време на разпит е едновременно неефективно и контрапродуктивно, с потенциално опустошителни последици както за жертвите, така и за извършителите, институциите и обществото като цяло. Когато тези действия представляват изтезание, жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание (други форми на малтретиране), те са абсолютно забранени от международното право.
4. Необходимо е културата на разпит да се отдалечи от обвинителни, принудителни, манипулативни и ориентирани към самопризнания практики и да се насочи към интервюиране, основано на изграждане на доверие. Това включва прилагането на правни и процедурни гаранции през целия процес на разпит, които намаляват риска от малтретиране, водят до по-надеждна информация и подпомагат постигането на законосъобразен резултат от разследването или разузнавателната операция.

3. A/71/298, Доклад на специалния докладчик относно изтезанията, 5 август 2016 г., пар. 8.

5. Принципите за ефективно провеждане на разпит за целите на разследването и събирането на информация съчетават правото с утвърдените и нарастващи научни изследвания относно методите за разпит, които най-ефективно водят до получаване на точна и надеждна информация от разпитваното лице. Принципите ще:
 - a. подпомагат властите да подобрят ефективността, справедливостта и резултатите от процесите на разследване и събиране на разузнавателна информация, като същевременно защитават присъщото достойнство и правата на човека на всички разпитвани лица; подпомагат разработването на политики и насърчават всеобхватното прилагане на етични и ефективни рамки за провеждане на разпит в съответните институции;
 - b. подпомагат органите и институциите да осъществят цялостни институционални реформи, както и да подобрят начините, по които подхождат и провеждат разпити, включително по отношение на планиране, обучение, осигуряване на ресурси и оценка;
 - c. предоставят информация за разработването на учебни програми, ръководства и други обучителни и методически материали;
 - d. дават възможност на правоприлагащите и други служители да променят нагласите и институционалната култура, като се откажат от ориентирани към самопризнания практики и преминат към провеждане на разпити, основани на изграждане на доверие.
6. Принципите насърчават подход, който допринася за спазването и прилагането на практика на презумпцията за невиновност, за осъждане на виновните, за оправдаване на несправедливо обвинение и за въздаване на правосъдие както за жертвите, така и за обществото като цяло.
7. Принципите подпомагат изпълнението на Целите на ООН за устойчиво развитие, като допринасят за изграждането на справедливи, сигурни и приобщаващи общества със силни институции по следните начини:

Провеждане на разпити

Получаване на по-точна и надеждна информация по време на разпити.

Укрепване на капацитета, ефективността и професионализма на разпитващите.

Премахване на зависимостта от незаконни, неефективни и контрапродуктивни принудителни техники за разпит.

Правосъдни системи

Насърчаване на по-голямо обществено доверие и сътрудничество с институциите на наказателното правосъдие.

Спазване на върховенството на закона.

Изключване на доказателства, получени чрез изтезания, както и фалшиви самопризнания.

Права на човека

Гарантиране, че никое лице не е подложено на принуда, изтезания или други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание.

Защита на физическата и психическа неприкосновеност на всички лица, които взаимодействат с публични органи.

Провеждане на разпити

Прилагане на успешни, достъпни и икономични методи и практики с минимални ресурси.

Провеждане на по-ефективни операции за събиране на информация.

Правосъдни системи

Намаляване на ненадеждната информация, случаите на неправомерни осъждания или оправдателни присъди и съдебни грешки.

Гарантиране на почтеността на съдебния процес и ефективното правораздаване.

Права на човека

Подобряване на зачитането на правата на лицата в ситуации на повишена уязвимост.

Усъвършенстване на прилагането на предпазни мерки и гаранции за справедлив съдебен процес за всички разпитвани лица.

Намаляване на стимулите за използване на принудителни методи от страна на специалистите в системата на правосъдието.

Обхват: Към кои ситуации се прилагат Принципите?

8. Принципите се прилагат за всички разпити, провеждани от длъжностни лица за събиране на информация, като полиция, разузнаване, военни, административни власти или други лица, действащи в официално качество. Това включва различни форми на разпит от страна на разузнавателния персонал, включително стратегически и тактически дебрифинги и разпити от военни и разузнавателни органи.
9. Подходът, описан в Принципите, е подходящ както за обикновени, така и за сложни разпити и може лесно да се приложи за повторни разпити.
10. Най-често срещаният сценарий, разглеждан от Принципите, е разпит на заподозрени в рамките на наказателни разследвания. Въпреки това Принципите се прилагат също за разпит на свидетели, жертви или други лица, които са обект на интерес (независимо от тяхната квалификация), което е с поне същата важност за разследването като разпита на заподозрян. Същият набор от професионални умения и техники е необходим при разпит на всяко разпитвано лице.
11. Принципите обхващат периода от първия контакт на държавните органи с потенциално разпитвано лице до приключване на всички разпити; същевременно ефективното прилагане на съответните гаранции продължава поне до приключване на всички свързани правни производства.
12. Правният статус и задължения на разпитваното лице, както и приложимите към неговия разпит гаранции, може да варират в зависимост от това дали лицето е класифицирано като заподозрян или обвиняем по наказателно дело, или като жертва, свидетел или друго лице от интерес, например във военен или

разузнавателен контекст. В Принципите са посочени някои вариации в естеството или приложимостта на тези гаранции, или други съображения, отнасящи се до конкретна категория разпитвани лица.

13. В ситуации на въоръжен конфликт, когато се разпитват лица за цели, различни от наказателното правосъдие (като например в тактическа или стратегическа обстановка от военни и разузнавателни служители), приложимостта на определени правни гаранции може да се различава съобразно съответните разпоредби на международното хуманитарно право, правата на човека и националното законодателство. При все това провеждането на разпит винаги трябва да се ръководи от настоящите Принципи.
14. Принципите са разработени с признанието, че всяка държава, юрисдикция и организация е различна и има различно законодателство, политики и процедури. Различни стратегии и тактики може да са подходящи за заподозрени, жертви, свидетели и други лица от интерес, и може да варират в зависимост от характера и контекста на разпита. Поради тази причина Принципите представят общ подход към провеждането на ефективни разпити и не налагат конкретен модел. Независимо от различията в обстановката, типа и целта на разпита, Принципите се прилагат при всеки разпит и се основават на научни, правни и етични основи, които са приложими във всяка ситуация.

Аудитория: Към кого са адресирани Принципите?

15. Принципите са насочени преди всичко към лицата, определящи политиките, и органите, отговарящи за разработването, приемането и изпълнението на политики относно провеждането на разпит и свързаните с него процеси в системата на правосъдието. Това включва органи на изпълнителната власт, законодателната власт, ръководители на правоприлагащи органи, обучителни академии, дисциплинарни съвети или други органи, участващи в разработването и изпълнението на закони, политики, рамки или практики, отнасящи се до разпитването на лица.
16. Принципите са също така приложими и за специалисти и органи, които участват в провеждането на разпити, включително служители на правоприлагащите органи, прокурори или разузнавателни служби, независимо от тяхното наименование в конкретна юрисдикция.⁴
17. Други органи, които влизат в контакт с лицата в рамките на процеса по провеждане на разпит – например юридически специалисти, включително съдии, прокурори и адвокати, – също ще сметат тези Принципи за приложими. Освен това те са полезни и

4. Това включва юрисдикции, които използват различна терминология за обозначаване на неутралния процес на интервюиране по време на наказателни разследвания или събиране на разузнавателна информация. Следователно Принципите са приложими и за специалисти, които използват „разпит“ като ненасилствен метод за събиране на точна и надеждна информация. Вж. A/71/298, бел. 1 (бел. под линия 3).

за контролни органи, представители на гражданското общество, застъпници за правата на човека и други, които разглеждат ситуации, посочени в този документ.

18. Държавите следва да предприемат всички необходими мерки, за да включат тези Принципи в националното си законодателство, регулации, методи за обучение, процедури и практики. Тяхното използване сред правоприлагащите органи, юристите и други съответни органи следва да се насърчава с цел да се гарантира не само възможно най-висока степен на защита за всички разпитвани лица, но и да се осигури получаването на най-точна и надеждна информация по време на разпита.
19. Държавите – страни по съответните международни договори – може да имат конкретни задължения, които надхвърлят насоките, изложени в настоящите Принципи. По същия начин всички държави са обвързани от нормите на обичайното международно право, както и от императивните норми на международното право. Нищо в настоящите Принципи не следва да се тълкува по начин, който освобождава която и да е държава от пълното спазване на нейните задължения съгласно приложимото международно право.

Принципи за ефективно провеждане на разпит за целите на разследването и събирането на информация

Принцип 1 – Относно основите

Ефективният разпит се основава на науката, правото и етиката.

Принцип 2 – Относно практиката

Ефективният разпит е цялостен процес за събиране на точна и надеждна информация, като същевременно се прилагат съответните правни гаранции.

Принцип 3 – Относно уязвимостта

Ефективният разпит изисква идентифициране и посрещане на нуждите на разпитваните лица в ситуации на уязвимост.

Принцип 4 – Относно обучението

Ефективният разпит е професионална дейност, която изисква специализирано обучение.

Принцип 5 – Относно отчетността

Ефективният разпит изисква прозрачни и подлежащи на отчетност институции.

Принцип 6 – Относно прилагането

Прилагането на ефективен разпит изисква солидни национални мерки.

Принцип 1 ►

Относно основите

Ефективният разпит се основава на науката, правото и етиката.

20. Данните от емпирични научни изследвания, международни правни стандарти и основани на ценности професионални задължения съставляват основите на ефективния разпит. Когато са интегрирани в практиката, тези основни елементи позволяват на разпитващите да събират точна и надеждна информация, като същевременно прилагат на практика правата на човека.

Научни основи

Изследвания относно неефективни практики

21. Скорешни изследвания, проведени от специалисти и практикуващи от широк спектър от дисциплини – включително психология, криминология, социология, неврология и медицина, предоставят убедителни доказателства, че прилагането на принуда може първоначално да засили съпротивата от страна на разпитвания, а при продължителна употреба – да доведе до предоставяне на невярна информация или фалшиво самопризнание.⁵ Исторически анализи и практически казуси показват, че прилагането на принуда може да има обратен ефект, като възпрепятства събирането на фактическа информация. Освен това изследвания в областта на неврологията показват, че принудителните техники възпрепятстват и могат да увредят способността на мозъка да възстановява спомени.⁶

5. G.H. Gudjonsson, *The Psychology of False Confessions: Forty Years of Science and Practice* (Hoboken, NJ, John Wiley & Sons, 2018); A. Vrij, C.A. Meissner, S.M. Kassin, A. Morgan III, R.P. Fisher, & S.M. Kleinman, "Psychological perspectives on interrogation", *Perspectives on Psychological Science*, vol. 12, No. 6 (September 2017); S. O'Mara, *Why Torture Doesn't Work: The Neuroscience of Interrogation* (Cambridge, Harvard University Press, 2015); S.M. Kassin, S.A. Drizin, T. Grisso, G.H. Gudjonsson, R.A. Leo, & A.D. Redlich, "Police-induced confessions: risk factors and recommendations" *Law & Human Behavior*, vol. 34, No. 1 (February 2010).

6. Вж. напр.: O'Mara, *Why Torture Doesn't Work* (footnote 5); C.A. Morgan III, S. Southwick, G. Steffian, G.A. Hazlett, & E.F. Loftus, "Misinformation can influence memory for recently experienced, highly stressful events", *International Journal of Law and Psychiatry*, vol. 36, No. 1 (January/February 2013); K. Young, W. Drevets, J. Schulkin, K. Erickson "Dose- dependent effects of hydrocortisone infusion on autobiographical memory recall", *Behavioural Neuroscience*, vol. 125, No. 5 (October 2011).

22. Изследванията доказват, че ненадеждната информация и фалшивите самопризнания, произтичащи от насилствени практики, са честа и предвидима последица от неефективни техники за разпит.⁷ Те са довели до неправомерни осъдителни присъди и погрешни разузнавателни данни по целия свят, като по този начин подкопават целите и ефективността на правоприлагането и събирането на разузнавателна информация.⁸
23. Научните доказателства сочат, че използването на принудителни методи за разпит е по-вероятно да намали склонността на разпитвания да сътрудничи и поражда съпротива дори когато лицето иначе би било готово да отговаря на въпроси.⁹ В случаите, когато разпитвани лица, подложени на жестоко, нечовешко или унизително отнасяне или наказание, изпълняват исканията на разпитващия, предоставената информация е със съмнителна надеждност, тъй като често се дава невярна или подвеждаща информация с цел да се удовлетвори разпитващият и да се избегне или прекрати заплахата от насилие.¹⁰
24. Психологическите принудителни техники за разпит – като манипулиране на възприятието на разпитваното лице относно вината (напр. чрез представяне на фалшиви доказателства) или относно последиците от самопризнание (напр. чрез омаловажаване или преувеличаване на възможните последици от осъждане, внушаване на снизхождение или предлагане на морално оправдание) – водят до предоставяне на неточна информация и увеличават броя на фалшивите самопризнания.¹¹ Заплахата от физическо насилие или прилагането му върху разпитваното лице води до повишени нива на стрес, което затруднява възстановяването на спомени и намалява точността и надеждността на припомнената информация.¹²

-
7. Вж. S.A. Drizin, & R.A. Leo, "The problem of false confessions in the post-DNA world", *North Carolina Law Review*, vol. 82 (2004); A.D. Redlich, & C.A. Meissner, "Techniques and controversies in the interrogation of suspects" in *Psychological Science in the Courtroom*, J.L. Skeem, K.S. Douglas & S.O. Lilienfeld, eds. (New York, NY, Guilford Press, 2009). Вж. също J.W. Schieman, *Does Torture Work?* (Oxford, Oxford University Press, 2016).
 8. Вж. напр.: D. Starr, "The confession", *Science*, (2019); B.L. Cutler, K.A. Findley & T.E. Moore, "Interrogations and false confessions: a psychological perspective" *Canadian Criminal Law Review*, vol. 18, No. 2 (June 2014); G. Lassiter & C.A. Meissner, eds., *Police Interrogations and False Confessions: Current Research, Practice, and Policy Recommendations*, (American Psychological Association, Washington DC, 2010).
 9. Vrij et al. "Psychological perspectives on interrogation" (footnote 5); S.C. Houck & L.G. Conway, "Ethically investigating torture efficacy: a new methodology to test the influence of physical pain on decision-making processes in experimental interrogation scenarios", *Journal of Applied Security Research*, vol. 10, No. 4 (2015); M.A. Costanzo, & E. Gerrity, "The effects and effectiveness of using torture as an interrogation device: using research to inform the policy debate", *Social Issues and Policy Review*, vol. 3, No. 1 (December 2009).
 10. A.D. Biderman, "Social-psychological needs and 'involuntary' behaviour as illustrated by compliance in interrogation", *Sociometry*, vol. 23, No. 2 (June 1960); D. Rejali, *Torture and Democracy* (Princeton, NJ, Princeton University Press, 2007); A. McCoy, *A Question of Torture: CIA Interrogation from the Cold War to the War on Terror* (New York, Metropolitan Books, 2007).
 11. C.A. Meissner, A.D. Redlich, S.W. Michael, J.R. Evans, C.R. Camilletti, S. Bhatt, & S. Brandon, "Accusatorial and information-gathering interrogation methods and their effects on true and false confessions: a meta-analytic review", *Journal of Experimental Criminology*, vol. 10, No. 4 (2014); Kassir et al. "Police-induced confessions" (footnote 5).
 12. R.S. Stawski, M.J. Sliwinski, & J.M. Smyth, "The effects of an acute psychosocial stressor on episodic memory", *European Journal of Cognitive Psychology*, vol. 21, No. 6 (2009).

25. Насочващите или внушаващи въпроси доказано замърсяват паметта на разпитваното лице и изкривяват неговите показания.¹³ При заподозрени подобни внушаващи и манипулативни методи намаляват надеждността на информацията и увеличават вероятността от фалшиви самопризнания и неправомерни осъдителни присъди.¹⁴
26. Когато разпитващите подхождат към разпита с намерението да получат самопризнание, те са по-склонни да изпаднат в т.нар. „подкрепяща пристрастност“ и да тълкуват информацията по начин, който потвърждава тяхната предварителна вяра във вината на лицето. Това може неволно да изкриви начина, по който разпитващият интерпретира физически доказателства или анализира други данни. На практика това означава, че е по-вероятно да използват насочващи или внушаващи въпроси при разпита, както и принудителни, манипулативни и насилствени тактики, с цел да потвърдят своите хипотези или предварително съществуващи убеждения относно вината или участието на разпитваното лице.¹⁵ Такива прибързани изводи за вина доказано водят до неправомерни осъдителни присъди, погрешни решения и до безнаказаност за действителните извършители.¹⁶
27. Някои хора са особено уязвими към използването на внушаващи въпроси при разпит. Личните характеристики на разпитваното лице – като възраст, психосоциални или интелектуални увреждания – може да увеличат риска от предоставяне на ненадеждна информация или фалшиви самопризнания, тъй като правят лицето по-податливо на натиск, измама и заблуда.¹⁷ Анализите на архивни случаи с фалшиви самопризнания многократно показват, че сред лицата, предоставили фалшиви самопризнания за вина, преобладават непълнолетни и лица с психосоциални или интелектуални увреждания.¹⁸
28. Често погрешно се твърди, че е възможно точно да се разпознае кога някой лъже въз основа на невербалното му поведение.¹⁹ Някои смятат, че обучението позволява на разпитващите да различават дали разпитваното лице казва истината или не на базата на емоционални реакции, език на тялото или физиологични реакции. Това

13. E.F. Loftus, "Intelligence gathering post-9/11", *American Psychologist*, vol. 66, No. 6 (2011).

14. B.L. Garrett, "Contaminated confessions revisited", *Virginia Law Review*, vol. 101, No. 2. (April 2015); R.A. Leo, "Why interrogation contamination occurs", *Ohio State Journal of Criminal Law*, vol. 11, No. 1 (2013).

15. C.A. Meissner, & S.M. Kassin, "You're guilty, so just confess!": cognitive and behavioural confirmation biases in the interrogation room" in *Interrogations, Confessions, and Entrapment*, G.D. Lassiter, ed. (Kluwer Academic/Plenum Publishers, 2004).

16. F.M. Narchet, C.A. Meissner, & M.B. Russano, "Modelling the influence of investigator bias on the elicitation of true and false confessions", *Law & Human Behavior*, vol. 35, No. 6 (December 2011); A.A.S. Zuckerman, "Miscarriage of justice – a root treatment" *Criminal Law Review*, 323 (May 1992); K.A. Findley, M.S. Scott, "The multiple dimensions of tunnel vision in criminal cases", *Wisconsin Law Review*, vol. 2 (June 2006).

17. A. Vrij, *Detecting Lies and Deceit: Pitfalls and Opportunities*, 2nd ed. (West Sussex, England, John Wiley & Sons, 2011); Vrij et al. "Psychological perspectives on interrogation" (footnote 5); Gudjonsson, *The Psychology of False Confessions* (footnote 5).

18. Drizin & Leo, "The problem of false confessions" (footnote 7). S.R. Gross, K. Jacoby, D.J. Matheson, N. Montgomery, & S. Patil, "Exonerations in the United States 1989 through 2003", *Journal of Criminal Law & Criminology*, vol. 95, No. 2 (2005).

19. Вж. напр: F. Inbau, J. Reid, J. Buckley, & B. Jayne, *Criminal Interrogation and Confessions*, 5th ed. (Burlington, Mass., Jones & Bartlett Publishers, 2011).

са ненадеждни индикатори за лъжа.²⁰ Освен това многобройни научни изследвания са установили, че технологиите за „разпознаване на лъжа“ не откриват лъжата с точност²¹ и използването им може да доведе до неправилни преценки и до съдебни грешки.²²

Изследвания относно ефективни практики

29. Съществуват надеждни изследвания, които потвърждават ефективността на подхода, основан на събиране на информация при провеждане на разпит. Изградените върху създаване на доверие и недопускане на принуда методи представляват ефективен набор от техники, които може успешно да бъдат прилагани от обучени специалисти при събиране на наказателна и разузнавателна информация от разпитвани лица – включително заподозрени, жертви, свидетели и разузнавателни източници.
30. Създаването и поддържането на доверие е адаптивно умение, което помага за изграждане на работни отношения между хората и улеснява по-добрата комуникация.²³ То се постига чрез установяване на връзка от страна на разпитвания с разпитваното лице, основана на доверие и уважение към човешкото достойнство.²⁴ Това изисква демонстриране на искрена емпатия²⁵ и уверяване на лицето, че ще получи справедливо отношение.
31. Техниките, базирани на създаване на доверие, предоставят на разпитваното лице свобода относно това, какво да сподели или не, и насърчават положително

-
20. P.A. Granhag, A. Vrij, & B. Verschuere, eds., *Deception Detection: New Challenges and Cognitive Approaches* (Chichester, UK, John Wiley & Sons, 2015).
 21. J. Synnott, D. Dietzel, & M. Ioannou, M. "A review of the polygraph: history, methodology and current status", *Crime Psychology Review*, vol. 1, No. 1 (2015); E. Rusconi & T. Mitchener-Nissen "Prospects of functional magnetic resonance imaging as lie detector", *Frontiers in Human Neuroscience*, vol. 7, No. 594 (September 2013); National Research Council, *The Polygraph and Lie Detection* (Washington, DC, The National Academies Press, 2003).
 22. D. Church, "Neuroscience in the courtroom: an international concern", *William and Mary Law Review*, vol. 53, No. 5 (2012); J.H. Marks, "Interrogational neuroimaging in counterterrorism: a 'no-brainer' or a human rights hazard?" *American Journal of Law & Medicine*, vol. 33, No. 2-3 (2007).
 23. F. Gabbert, L. Hope, K. Luther, G. Wright, M. Ng, & G.E. Oxburgh, "Exploring the use of rapport in professional information-gathering contexts by systematically mapping the evidence base", *Applied Cognitive Psychology* (November 2020); A. Abbe, & S.E. Brandon, "The role of rapport in investigative interviewing: a review" *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, vol. 10, No. 3 (2013).
 24. L. Brimbal, S.M. Kleinman, S. Oleszkiewicz, & C.A. Meissner, "Developing rapport and trust in the interrogative context: An empirically-supported and ethical alternative to customary interrogation practices" in *Interrogation and Torture: Integrating Efficacy with Law and Morality*, S.J. Barela, M. Fallon, G. Gaggioli, J.D. Ohlin, eds. (Oxford, Oxford University Press, 2020).
 25. Емпатията е многопластов феномен, който обхваща както когнитивни процеси, така и емоционални (или афективни) способности. Тя се отнася до способността да се разбере гледната точка на разпитваното лице и да се оценят неговите емоции и страдание. По същество това е предсъзнателен процес, който може съзнателно да бъде предизвикан или прекъснат. Вж. напр.: G.E. Oxburgh, & J. Ost, "The use and efficacy of empathy in police interviews with suspects of sexual offences" *Special Edition of the Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, vol. 8, No. 2 (June 2011); B. Baker-Eck, R. Bull, & D. Walsh, "Investigative empathy: a strength scale of empathy based on European police perspectives", *Psychiatry, Psychology and Law*, vol. 27, No. 3 (2020).

- взаимодействие между разпитващ и разпитван,²⁶ като по този начин увеличават вероятността за събиране на точна информация.²⁷
32. Начините за улесняване на връзката от страна на разпитващия включват използването на поведение за създаване на нещо общо – без фалшиви претенции – въз основа на взаимни интереси, идентичност или нагласи, както и прилагане на активни умения за слушане.²⁸
 33. Данните от обширни изследвания върху това как човешката памет кодира, съхранява и възстановява информацията водят до разработване на методи за разпит, които едновременно насърчават подробно и точно възпроизвеждане на информация от страна на разпитваното лице и свеждат до минимум влиянието на фактори, които могат да изкривят неговия разказ. Това включва използване на отворени, невнушаващи въпроси²⁹ и позволяване на лицето да възпроизведе събитието или информацията от собствената си памет без прекъсване от страна на разпитващия.³⁰
 34. Въпросите, които са стратегически планирани, насочват разпита към ключовите въпроси по случая. Тази техника също така позволява на разпитващия да установи дали предоставената информация съответства на предварително събраната информация.³¹
 35. Като цяло, задълбочените изследвания показват, че разпитът, основан на изграждане на доверие и лишен от принуда:

-
26. R. Bull, & A. Rachlew, "Investigative interviewing: from England to Norway and beyond", in *Interrogation and Torture*, Barela et al., eds. (footnote 24); L.J. Alison, E. Alison, G. Noone, S. Elntib, & P. Christiansen, "Why tough tactics fail and rapport gets results: Observing Rapport-Based Interpersonal Techniques (ORBIT) to generate useful information from terrorists", *Psychology, Public Policy, and Law*, vol. 19, No. 4 (2013).
 27. C.E. Kelly, J.C. Miller, & A.D. Redlich, "The dynamic nature of interrogation", *Law and Human Behavior*, vol. 40, No. 3 (June 2016); J.M. Kieckhafer, J.P. Vallano, & N. Schreiber Compo, "Examining the positive effects of rapport building: when and why does rapport building benefit adult eyewitness memory?" *Memory*, vol. 22, No. 8 (2014); U. Holmberg, & K. Madsen, "Rapport operationalized as a humanitarian interview in investigative interview settings" *Psychiatry, Psychology & Law*, vol. 21, No. 4 (2014).
 28. C.J. Dando, & G.E. Oxburgh, "Empathy in the field: towards a taxonomy of empathic communication in information gathering interviews with suspected sex offenders", *European Journal of Psychology Applied to Legal Context*, vol. 8, No. 1 (January 2016); Alison et al., "Why tough tactics fail" (footnote 26).
 29. D. Walsh, & R. Bull, "What really is effective in interviews with suspects? A study comparing interviewing skills against interviewing outcomes", *Legal and Criminological Psychology*, vol. 15 (2010); M.B. Powell, R.P. Fisher, & R. Wright, "Investigative interviewing", in *Psychology and law: An empirical perspective*, N. Brewer, D. Kipling, & D. Williams, eds. (New York, NY, Guilford Press, 2005).
 30. R.P. Fisher, & R.E. Geiselman, *Memory enhancing techniques for investigative interviewing: The cognitive interview*. (Springfield, IL, Charles C Thomas, Publisher, 1992); R. Paulo, P. Albuquerque, F. Vitorino, & R. Bull, "Enhancing the cognitive interview with an alternative procedure to witness-compatible questioning: category clustering recall" *Psychology, Crime, & Law*, vol. 23, No. 10 (2017); A. Memon, C.A. Meissner & J. Fraser, "The cognitive interview: a meta-analytic review and study space analysis of the past 25 years", *Psychology, Public Policy, & Law*, vol. 16, No. 4 (2010).
 31. G. Nahari, & A. Vrij, "The verifiability approach: advances, challenges and future prospects" in *Handbook of Legal and Investigative Psychology*, R. Bull & I. Blandón-Gitlin, eds. (New York, NY, Routledge, 2019); P.A. Granhag & M. Hartwig, "The strategic use of evidence technique" in Granhag, Vrij & Verschuere, eds., *Deception Detection* (footnote 20); S. Oleszkiewicz, & S.J. Watson, "A meta-analytic review of the timing for disclosing evidence when interviewing suspects", *Applied Cognitive Psychology*, vol. 35, No. 2 (2020).

- a. Стимулира комуникацията между разпитващ и разпитван
- b. Улеснява възстановяването на спомени
- c. Повишава точността и надеждността на предоставената информация
- d. Позволява проверка на достоверността на предоставената информация
- e. Увеличава вероятността за получаване на детайлни и автентични признания
- f. Намалява риска от получаване на фалшива информация или фалшиви самопризнания.

Правни основи

- 36. Фундаменталните правни стандарти, залегнали в основата на Принципите, са здраво закрепени в международното право, базират се на неподлежащи на дерогация норми *jus cogens*, на обичайното международно право, на задължения, произтичащи от международни договори, както и на международна, регионална и национална съдебна практика. Тези стандарти са приложими към всички правни системи и позволяват вътрешноправна имплементация, която отчита разнообразието на правните процедури.
- 37. Ефективният разпит се основава на международното право в областта на правата на човека и свързаните стандарти.³² Следните правни норми са от първостепенно значение за гарантиране на ефективното практическо прилагане на рамката за разпит, подробно описана в настоящите Принципи:
 - a. Свобода от изтезания и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание (право на хуманно отнасяне)
 - b. Свобода от произволен арест и задържане (право на лична свобода и сигурност)
 - c. Право на презумпция за невиновност
 - d. Право на мълчание и право да не бъдеш принуждаван да свидетелстваш срещу себе си
 - e. Право на справедлив съдебен процес
 - f. Право на защита от дискриминация.
- 38. Забраната на изтезанията е абсолютна, обвързваща за всички държави и приложима при всички обстоятелства.³³ Принудителни методи за разпит или други действия, които целят да унижат, да предизвикат страх, да съберат информация или да извлекат самопризнания от разпитваните чрез насилие или заплахи – или по друг начин да увредят способността им за преценка или вземане на решения, може да

32. По-специално Всеобщата декларация за правата на човека (ВДПЧ), Резолюция 217 А (III) на Общото събрание на ООН от 10 декември 1948 г.; Международния пакт за граждански и политически права (МПГПП), Резолюция 2200 А (XXI) на Общото събрание на ООН от 16 декември 1966 г.

33. Чл. 7 от Международния пакт за граждански и политически права; чл. 2 от Конвенцията на ООН против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание; чл. 3, общ за Женевските конвенции от 1949 г.

бъдат квалифицирани като изтезание или други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание.³⁴

39. Правилото за недопустимост на доказателства, само по себе си неподлежаща на дерогация норма на международното обичайно право, е присъщо на забраната на изтезанията или други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание. Това правило постановява, че е незаконно използването на каквато и да е информация или изявления, включително самопризнания или признания за вина, получени в резултат на изтезания или други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание, в каквито и да е съдебни производства (с изключение на такива срещу лица, обвинени в извършването на подобно малтретиране – като доказателство, че даденото изявление или информация е било получено по такъв начин).³⁵
40. Международното право утвърждава следните, постоянно развиващи се специфични стандарти, насочени към гарантиране, че лицата не са подложени на изтезания или други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание, както и на други абсолютно забранени практики, като насилствено изчезване и извънсъдебни екзекуции:
 - a. Употребата на сила при задържане или арест и по време на задържане е допустима само когато това е строго необходимо и само ако други средства са неефективни или не могат да доведат до постигането на предвидения резултат. Тя трябва да бъде законосъобразна, пропорционална, насочена към легитимна цел и винаги да зачита правото на живот.³⁶
 - b. Употребата на по-малко смъртоносни оръжия следва винаги да бъде внимателно оценявана и контролирана. Огнестрелно оръжие не трябва да се използва, освен когато това е строго необходимо за легитимна цел и само когато по-малко крайни средства са недостатъчни за постигането на тази цел.³⁷

34. Чл. 16 от Конвенцията на ООН против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание; A/71/298, пар. 44 (бележка под линия 3), вж. напр. Европейски съд по правата на човека (ЕСПЧ), *Selmouni v. France*, No. 25803/94, реш., 28 юли 1999 г., пар. 102-105.

35. Чл. 15 от Конвенцията на ООН против изтезанията и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание; Комитет по правата на човека, Общ коментар № 20, Член 7, Забрана на изтезанията или жестокото, нечовешко или унижително отнасяне или наказание, HRI/GEN/1/Rev.9 (том I), 10 март 1992 г., пар. 12; A/HRC/25/60, Доклад на специалния докладчик относно изтезанията, 10 април 2014 г.; вж. също CAT/C/GC/2, Комитет срещу изтезанията, Общ коментар № 2, Прилагане на член 2 от държавите-страни по Конвенцията, 24 януари 2008 г., пар. 6; вж. напр. CAT/C/30/D/219/2002, пар. 6.10.

36. Чл. 2 от Международния пакт за граждански и политически права; Основни принципи относно употребата на сила и огнестрелни оръжия от служители на правоприлагащите органи (Основни принципи), 1990 г.; A/RES/34/169, Кодекс за поведение на служителите на правоприлагащите органи, 17 декември 1979 г.; Правило 82 от A/RES/70/175, Правила на ООН относно минималните стандарти за третиране на лишените от свобода (Правилата на Нелсън Мандела); A/HRC/RES/46/15, Резолюция на Съвета по правата на човека, 23 март 2021 г., пар. 14; вж. също E/CN.4/2004/56, Доклад на специалния докладчик относно изтезанията, 2003 г., пар. 44.

37. Основни принципи, 1990 г.; A/RES/34/169; A/HRC/46/15, пар. 12; вж. също CCPR/C/GC/36, Комитет по правата на човека, Общ коментар № 36: Член 6, право на живот, 3 септември 2019 г., пар. 14.

- c. Употребата на телесни наказания и устройства като вериги, окови за крака и електрошокови колани е по своята същност болезнена и/или унижителна и е винаги забранена.³⁸
 - d. Средствата и техниките за обездвижване може да се използват само като крайна мярка; те трябва да бъдат основани на индивидуална оценка на риска; да бъдат възможно най-малко ограничаващи с оглед постигането на легитимни цели за сигурност; употребата им трябва да бъде регламентирана със закон и надлежно документирана – те никога не трябва да се използват като наказание и трябва да бъдат премахнати веднага щом отпадне необходимостта от тях.³⁹
 - e. Системно водене и поддържане на актуални официални регистри и досиета на всички лица, лишени от свобода.⁴⁰
 - f. Изолацията трябва да бъде стриктно регламентирана със закон. Тя може да се прилага само в изключителни случаи като крайна мярка, за възможно най-кратък период от време и само с разрешение на компетентен орган. Продължителността ѝ никога не може да надвишава 15 последователни дни и тя е забранена по отношение на лица с психосоциални увреждания, деца, бременни или кърмещи жени.⁴¹
 - g. Дисциплинарните санкции трябва да бъдат съвместими с човешкото достойнство, законосъобразни и пропорционални, постановени в съответствие с процедурните изисквания и надлежно документираны.⁴²
41. Правото на лична свобода и сигурност играе основополагаща роля за защитата на физическата и психическата неприкосновеност на всички хора. Правото на свобода изисква никое лице да не бъде подлагано на произволен арест или задържане. Практики като насилствено изчезване, секретно задържане и продължително задържане в изолация без достъп до външния свят са произволни и са абсолютно забранени по всяко време съгласно международното право.⁴³
42. Лица, разпитвани като заподозрени или обвиняеми в наказателни производства, често са обект на лишаване от свобода. Властите са длъжни да гарантират, че такива лица продължават да бъдат третирани хуманно и се ползват от условия на задържане, отговарящи на международните правни стандарти, включително Правилата на

38. Правила 43 и 47 от Правилата на Нелсън Мандела; Правило 67 от A/RES/45/113, Правила на Организацията на обединените нации за защита на непълнолетните, лишени от свобода (Правилата от Хавана), 14 декември 1990 г.

39. Правила 47 и 48 от Правилата на Нелсън Мандела; A/RES/43/173, Сборник с принципи за защита на всички лица, подложени на каквато и да е форма на задържане или лишаване от свобода (Сборник с принципи), 9 декември 1998 г.

40. Чл. 17, ал.3 от Международната конвенция за защита на всички лица от насилствено изчезване (Конвенция за насилственото изчезване), 2007 г.; A/HRC/RES/31/31, Резолюция на Съвета по правата на човека, 24 март 2016 г., пар. 9.

41. Правила 37, 43, 44, 45 от Правилата на Нелсън Мандела; Комитет по правата на човека, Общ коментар № 20, пар. 6; A/66/268, Доклад на специалния докладчик относно изтезанията, 2011 г.; Правило 22 от A/C.3/65/L.5, Правила на ООН за третиране на лишените от свобода жени и мерки, които не са свързани с лишаване от свобода, по отношение на жени правонарушители (Правилата от Банкок), 6 октомври 2010 г.; Правило 67 от Правилата от Хавана.

42. Правила 36 и 37 от Правилата на Нелсън Мандела; Принцип 30 от Сборника с принципи.

43. Чл. 9, ал.1 от Международния пакт за граждански и политически права; чл. 17 от Конвенцията за насилствено изчезване; чл. 37(б) от Конвенцията за правата на детето (КПД), 20 ноември 1989 г.

- ООН относно минималните стандарти за третиране на лишените от свобода (т.нар. „Правила на Нелсън Мандела“).⁴⁴
43. Всяко залавяне, арест или лишаване от свобода трябва да бъде законосъобразно и да се извършва въз основа на правно регламентирани основания и процедури, които са в съответствие с международното право - например въз основа на съдебна заповед или достатъчно обосновано подозрение. Всяко лишаване от свобода трябва да бъде необходимо, пропорционално и крайна мярка. Провеждането на разпит или продължаването на разследване сами по себе си не представляват достатъчно правно основание за полицейските или съдебните органи да лишат дадено лице от свобода.⁴⁵
44. Всяко решение за арест и задържане на дадено лице трябва да се основава на индивидуална оценка на конкретните обстоятелства на лицето и на оправдани и обосновани основания да се счита, че то представлява риск от укриване, унищожаване на доказателства, въздействие върху свидетели или извършване на нови престъпления. Компетентните органи следва да преценят дали установените рискове могат да бъдат овладени чрез алтернативи на задържането, които не включват лишаване от свобода. Освобождаването на заподозрян или обвиняем може да бъде предмет на необходими, пропорционални и недискриминационни мерки, насочени към предотвратяване на конкретните рискове, които лицето се счита, че представлява – например гаранции за явяване на съдебния процес или за присъствие при разпити. При определяне на условия за освобождаване, като например парична гаранция, следва да се прилагат възможно най-леките ограничения, достатъчни да намалят конкретния риск, и те трябва да бъдат недискриминационни.⁴⁶
45. Презумпцията за невинност изисква заподозрените или обвиняемите лица да се считат за невинни до доказване на вината им в съд. Това означава, че тежестта на доказване на вината извън всяко разумно съмнение лежи върху обвинението и следва да бъде представена с конкретни доказателства в съдебно производство.⁴⁷ Като се ръководят от този правен принцип в своята практика, разпитващите също така увеличават вероятността да съберат точна и надеждна информация, която представлява законосъобразно и използваемо доказателство в рамките на съдебни производства.
46. Присъщо на презумпцията за невинност е правото да се запази мълчание и правото да не бъдеш принуждаван да свидетелстваш срещу себе си. Това право гарантира на лицата, разпитвани от държавните органи, възможността да откажат

44. Правила на Нелсън Мандела; А/НRC/RES/46/15, пар. 6.

45. Чл. 9, ал. 1 от Международния пакт за граждански и политически права; чл. 17 от Конвенцията за насилственото изчезване.

46. Резолюция А/RES/45/110, Правила на ООН относно минималните стандарти за мерки, различни от задържане под стража (Правила от Токио), 2 април 1991 г.; вж. също Насока 4 от Насоките на ВКБООН относно приложимите критерии и стандарти във връзка със задържането на търсещи убежище и алтернативите на задържане, 2012 г.; стр. 17-24 от Наръчника на Службата на ООН по наркотиците и престъпността относно основни принципи и обещаващи практики за алтернативи на лишаването от свобода, 2007 г.

47. Чл. 14, ал. 3 от Международния пакт за граждански и политически права; CCPR/C/GC/32, Комитет по правата на човека, Общ коментар № 32: Член 14 - Право на равенство пред съдилищата и на справедлив съдебен процес, 23 август 2007 г., пар. 30.

- да коментират или да дават отговори с цел избягване на самоуличаване или поради каквато и да е друга причина. Мълчанието на заподозряно или обвиняемо лице не трябва да оказва влияние върху евентуалната преценка за вина или невинност от страна на съда и не трябва да накърнява правото му на презумпция за невинност.⁴⁸
47. Властите трябва да гарантират, че всички разпитвани лица се ползват от своите човешки права без каквато и да било неблагоприятна разлика и че са третирани без дискриминация.⁴⁹ Ефективното прилагане на принципа на свобода от дискриминация осигурява равенство пред закона на всички разпитвани лица и гарантира, че те са третирани с уважение и с необходимото внимание и специфична закрила при наличие на уязвимост.
48. Основополагащите правни принципи, изложени в този раздел, също така служат като основа за редица ключови правни и процесуални гаранции срещу малтретиране и други злоупотреби. Тези гаранции представляват неразделна част от цялостния процес на провеждане на разпит; при ефективно прилагане те служат за защита на правата на човека на разпитваното лице⁵⁰ и за гарантиране на надеждността на информацията, събрана по време на разпита.

Основи на професионалната етика

49. Ефективните разпитващи трябва да спазват най-високите етични стандарти. Професионалните разпоредби за правоприлагащите органи и други органи, събиращи информация, като например етични кодекси или кодекси за професионално поведение, определят целта, ценностите и очакванията за подходящо поведение.⁵¹ Тези професионални стандарти трябва да уреждат всички аспекти на задълженията на длъжностните лица, включително провеждането на разпити, в съответствие с международноправните задължения.
50. Ангажиментът за провеждане на етични разпити трябва да ръководи всеки разпитващ. Те не бива да жертват принципите в името на целесъобразност, дори когато има голям натиск да постъпят по друг начин (напр. поради ограничено време или изисквания за резултати). При упражняване на власт при прилагане на закона,

48. Чл. 6, ал. 2 и чл. 14, ал. 3 от Международния пакт за граждански и политически права; чл. 55, ал. 2 (б) от Римския статут на Международния наказателен съд, 17 юли 1998 г.; правило 111 от Правилата на Нелсън Мандела; принципи 15 и 24 от Сборника с принципи; вж. също Европейски съд по правата на човека, *John Murray v United Kingdom*, No. 18731/91, реш., 1996 г., пар. 45.

49. Чл. 2, ал. 1 от Международния пакт за граждански и политически права; Комитет по правата на човека, Общ коментар № 18: Недискриминация, приет на тридесет и седмата сесия, 10 ноември 1989 г.

50. A/HRC/RES/31/31; вж. също R. Carver & L. Handley, *Does Torture Prevention Work?* (Liverpool, UK, Liverpool University Press, 2016).

51. Вж. напр. A/RES/34/169; Международна асоциация на началниците на полицията (IACP), Етичен кодекс за органите на правоприлагането, октомври 1957 г.; Южноафриканска регионална организация за сътрудничество между началниците на полицията (SARPCCO), Резолюция от Хараре на SARPCCO относно Кодекс за поведение на полицейските служители, 31 август 2001 г.; Res (2001)10, Европейски кодекс за полицейска етика, Съвет на Европа, 19 септември 2001 г.

разпитващите трябва да се стремят към постигане на солиден, защитим резултат, който да издържи на етична, съдебна и обществена проверка.

51. Професионалните етични кодекси за служителите на правоприлагащите органи подчертават значението на уважението, справедливостта и честността като основа на всички разпити:
 - a. Уважението включва зачитане на закона, правата и достойнството на лицето, както и на почтеността на процеса по събиране на информация. То включва също така уважение към индивидуалната свобода, включително правото на всеки разпитван да избере дали да говори или не.
 - b. Справедливостта означава, че разпитващите се отнасят справедливо към разпитваните лица, без пристрастие или дискриминация. Справедливостта е да се действа със самообладание и професионализъм по всяко време, дори при провокация, и да се оставят настрана всички лични възгледи.
 - c. Честността означава искреност и истинност в отношенията с разпитваните лица. Разпитващите не манипулират и не подвеждат разпитваните чрез лъжи, изопачаване, преувеличения, полуистини или други средства.
52. По всяко време от длъжностните лица се очаква да използват държавната власт законосъобразно, справедливо и отговорно. Всяко незаконосъобразно действие, извършено в официално качество, представлява злоупотреба с власт. Неетични действия, като лъжи и манипулации, също могат да представляват злоупотреба с власт.
53. Разпитващите имат етично задължение да прилагат най-ефективните налични методи, които защитават правата и достойнството на разпитваните лица, както и почтеността на процеса. Разпитващите имат съответното задължение да отхвърлят принудителни тактики, тъй като те вредят на разпитваните лица, подкопават целта за събиране на точна информация и може да представляват нарушения на правата на човека.

◀ Принцип 2 ▶

Относно практиката

Ефективният разпит е цялостен процес за събиране на точна и надеждна информация, като същевременно се прилагат съответните правни гаранции.

Цялостен процес

54. Ефективният разпит е процес, а не еднократно събитие. Той обхваща всички взаимодействия между разследващите и органите за събиране на информация с лицата, които ще бъдат разпитвани. Процесът започва от момента, в който дадено лице бъде определено като такова, от което длъжностно лице желае да събере информация, продължава с провеждането на самия разпит и завършва, след като разпитваният направи оценка на процеса и анализ на резултатите. Отношението към разпитваното лице в хода на целия процес – преди, по време и след провеждането на каквъвто и да било разпит – е от съществено значение за целостта на процеса.
55. Разпитът е сложен адаптивен процес, включващ човешки същества, човешко поведение и права на човека. Процесът се влияе от условията на средата, а резултатите може да бъдат обусловени от поведението на разпитвания и на всички ангажирани институции. В резултат на това разпитваният се фокусира върху събирането на информация, а не върху стремежа да получи признание, и поддържа гъвкав, а не праволинеен подход, за да успее да извлече надеждни и точни сведения. Освен това всеки разпит е уникален, затова разпитващите трябва да прилагат най-добрата си професионална преценка при вземането на решения за хода на разпита, като винаги се придържат към настоящите Принципи.
56. Разпитите не съществуват изолирано; те са част от по-широко разследване или усилие за събиране на информация. Разпитът ще се ръководи от целите на по-широката операция и от останалите налични доказателства. Информацията, събрана по време на разпита, може от своя страна да бъде използвана за коригиране на целите и стратегиите на по-широкото разследване и дори за откриване на нови насоки за разследване. Информацията, получена по време на разпити, може да бъде от решаващо значение, тъй като често служи за основа на последващи решения,

като например дали да се повдигне обвинение или не, и може да бъде представена като важно доказателство в съдебни или други производства.

57. Един ефективен процес на разпит обикновено включва следното:
- a. Задълбочена подготовка и планиране
 - b. Осигуряване на прилагането на съответните предпазни мерки през целия процес
 - c. Поддържане на отвореност към нови идеи, включително избягване на предразсъдъци
 - d. Създаване на среда без принуда
 - e. Установяване и поддържане на връзка на доверие
 - f. Използване на законосъобразни и научно обосновани техники за задаване на въпроси
 - g. Активно слушане и осигуряване възможност на разпитваното лице да говори свободно и изчерпателно
 - h. Оценка и анализ на събраната информация и на процеса на провеждане на разпит.

Точна и надеждна информация

58. Целта на всички разпити е да се получи точна и надеждна информация от разпитваното лице; целта никога не е да се потвърди убеждението на разпитващия за това какво може да се е случило или да се принуди разпитваното лице да предостави информация. Точната и надеждна информация е основа за добре обосновано вземане на решения от органите, които провеждат разследвания и процеси по събиране на информация.
59. Търсенето на точна информация при разпит означава, че разпитващите се стремят да получат описание на събитията, което е възможно най-свободно от грешки или дефекти. Споменът може да е крехък, несъвършен, непълен и бързо да се влоши. Поради това разпитващите трябва да се стремят да съберат и запишат разказ за случилото се по време на разследването събитие, който да е възможно най-фактически и пълен, без пропуски или изкривявания.
60. Търсенето на надеждна информация при разпит означава, че разказът, когато е даден без пречки или принуда, е вероятно да бъде надежден и да издържи на проверка, например в последващи съдебни производства.

Правни гаранции

61. Правните и процедурни гаранции, основани на международни правни норми, са съществен елемент от процеса на провеждане на разпит. Ефективното им прилагане преди, по време и след разпита допринася за успеха на процеса, като гарантира зачитане на правата на човека и повишава надеждността и доказателствената стойност на получената информация. Те повишават вероятността разпитите да бъдат

професионални и ефективни, като същевременно гарантират справедливо отношение през целия процес на събиране на информация и в съдебните производства. Следователно е в интерес на властите, включително на разпитващите, да гарантират, че разпитваните лица се третират с достойнство и с необходимото зачитане на съответните правни стандарти, тъй като това води до законосъобразни резултати.

62. Властите трябва да осигурят ефективното прилагане на следните правни гаранции по време на целия процес на разпит:⁵²
- a. Право на информация относно правата
 - b. Право да се запази мълчание
 - c. Право на информация относно основанията за ареста и всички обвинения по време на ареста
 - d. Достъп до превод
 - e. Право да се уведоми роднина или трето лице за задържането
 - f. Право на достъп до адвокат, включително чрез правна помощ
 - g. Право на достъп до лекар и независим медицински преглед
 - h. Право на контакт с външния свят
 - i. Регистрация на задържаните лица
 - j. Пълен запис на разпита
 - k. Право на преглед и подписване на протокола от разпита
 - l. Право да бъде незабавно изправен пред съдия или друг съдебен орган
 - m. Достъп до ефективни и независими механизми за подаване на жалби и контрол.

Преди разпита – осигуряване на среда без принуда

63. Уважението и спазването на правата на човека от първия момент на контакт между разпитваното лице и властите е от съществено значение за създаването на среда без принуда. Това позволява на служителите на правоприлагащите, разузнавателните, охранителните или военните органи да създадат условия, благоприятстващи събирането на точна и надеждна информация по време на разпита, да изпълнят задълженията на държавата съгласно международното право и да защитят правата на разпитваното лице.
64. Незаконното и непрофесионално поведение, както и липсата на отчетност в ранните етапи на контакта, може да опорочат необратимо целия съдебен процес.
65. Стереотипите и предразсъдъците може да опорочат разпита и да подкопаят необходимия безпристрастен и базиран на изграждане на доверие подход, който е от решаващо значение за получаването на точна информация. Разпитващите трябва да проявяват повишена самоосъзнатост, за да предотвратят съзнателни и несъзнателни предубедени оценки относно самоличността, характеристиките или

52. A/HRC/RES/31/31; A/HRC/RES/46/15, пар. 4 и 5.

- произхода на разпитваното лице, които биха могли да повлияят върху задаването на въпроси и тълкуването на предоставената информация.
66. Не трябва да се провеждат „неформални разговори“⁵³, които крият риск от заобикаляне на официалните разпити или приложимите гаранции. След като е взето решение за арест, служителите трябва да задават на бъдещите разпитвани лица само ограничен кръг въпроси извън официалните разпити, като например лична информация или биографични данни, необходими за целите на извършване на ареста и осъществяване на процедурите по прием в мястото за задържане.
67. Рискът от незаконно и нечовешко отнасяне е особено висок при залавяне или арест и преди пристигането в официално признато място за задържане. Рисковете, свързани с този период, включват прекомерна употреба на сила, неправомерно използване на белезници, импровизирани принудителни разпити и продължителни периоди на задържане в транспортни средства – всяко от които може да се квалифицира като изтезание.⁵⁴
68. Когато е взето решение за арест на дадено лице, властите трябва да гарантират, че това лице ще бъде отведено без забавяне в официално признато място за задържане. Всеки път, когато задържаното лице се транспортира до или от място за задържане (или друго място, като например съдебна зала) за провеждане на разпит, то трябва да бъде транспортирано по хуманен, сигурен и безопасен начин. Процедурите за безопасен транспорт на задържани лица трябва да бъдат подкрепени с пълно и правилно водене на документация в официален регистър, който открива досие за задържане на всяко лице и съдържа подробности като часа на лишаването от свобода, лицата, отговорни за неговото задържане, състоянието му при пристигане и часа на пристигане в мястото за задържане.⁵⁵
69. Нехуманно отношение или условия под минималните стандарти в този начален период може да имат негативно въздействие върху разследването и всеки последващ разпит: разпитваните лица може да не са склонни да говорят и да претърпят когнитивни и физически последици, които да попречат на способността им напълно да разбират и упражняват своите права, както и на способността им да предоставят точна и надеждна информация. Гарантирането на защита на правата на човека и достойнството на разпитваното лице през този период, освен че е правно задължение на длъжностните лица, допринася за почтеността на всички последващи процедури.
70. Когато лицето е задържано преди или между отделните сесии на разпита, властите трябва да гарантират, че то е държано в условия, съответстващи на изискванията на правата на човека, и че с него се отнасят с достойнство по всяко време. Това включва

53. Това се отнася до всяка комуникация между длъжностно лице и заподозрян, свидетел, жертва или друго лице, представляващо интерес, извън рамките на официален разпит.

54. Вж. А/72/178, Доклад на специалния докладчик относно изтезанията, 20 юли 2017 г.

55. Чл. 17 от Конвенцията за насилственото изчезване.

задоволяване на основните му нужди по отношение на храна, вода, температура и адекватна почивка.⁵⁶

71. Разпитите не трябва да бъдат прекомерно дълги и трябва да се провеждат в среда⁵⁷, която не е сплашваща, съобразена е с правата на човека, като се обръща внимание на неприкосновеността на личния живот и безопасността. Оптималните физически условия за разпитваното лице може да подобрят концентрацията, да насърчат изграждането на доверие, да подобрят комуникацията и да улеснят надеждното възпроизвеждане на информация.

Информирание на разпитваното лице

72. Проявяването на загриженост към разпитваното лице още от първия контакт е първата възможност за изграждане на доверие и връзка. Това е по-вероятно, когато разпитваното лице получи ранни и изрични обяснения защо е доведено за разпит, какви формалности се прилагат и как ще протече разпитът. Обясняването на процедурите и вероятните действия е ранна възможност да се покаже искреност, да се осигури предвидимост, да се прояви уважение и внимание, и да се насърчи доверието.⁵⁸
73. При отнемане на свободата на дадено лице задържащите органи трябва ясно да обяснят на това лице: действието, което се извършва (като например арест); правните и фактическите основания, които оправдават това действие⁵⁹, както и да му предоставят ясна информация за неговите права⁶⁰. Задържащият орган трябва да предприеме всички необходими мерки, за да гарантира през целия процес, че лицето е разбрало както основанията, така и правата си, включително как да получи достъп до тях и да ги упражнява ефективно.
74. Правото да бъдеш информиран от задържащия орган за основанията за арест важи независимо от начина или от формалността или неформалността, с която се извършва арестът, както и независимо от причините за лишаването от свободата. Предоставянето на информация за основанията за ареста и всички повдигнати обвинения е гаранция срещу произволен арест и дава възможност на лицето да оспори законността на ареста и да поиска освобождаване, ако смята, че причините за ареста са неоснователни, невалидни или по друг начин незаконосъобразни. Това също така позволява на лицето да оспори и да се опита да промени условията и третирането си в местата за задържане.

56. Чл. 16 от Конвенцията на ООН срещу изтезанията; A/HRC/RES/46/15, пар. 6; вж. също CPT/Inf (2019)9, 28-ми Общ доклад на Комитета срещу изтезанията, април 2019 г., пар. 80; Африканска комисия по правата на човека и народите, Насоки относно условията на арест, задържане под стража и предварително задържане в Африка (Насоки от Луанда), 28 юли 2016 г., Правило 4(е); Междоамериканска комисия по правата на човека, Принципи и добри практики за защита на лицата, лишени от свобода в Северна и Южна Америка, одобрени от Комисията по време на 131-та редовна сесия, проведена от 3 до 14 март 2008 г., принцип XI.

57. A/HRC/RES/31/31, пар. 12.

58. C.J. Place & J.R. Meloy, "Overcoming resistance in clinical and forensic interviews", *International Journal of Forensic Mental Health*, vol.17, No. 4 (2018).

59. Чл. 9, ал.2 от Международния пакт за граждански и политически права; A/HRC/RES/31/31, пар. 6; A/HRC/46/15, пар. 4.

60. A/HRC/RES/31/31, пар. 6; A/HRC/RES/46/15, пар. 4; принцип 13 от Сборника с принципи.

75. Информацията относно правата на разпитваното лице и начина за упражняването им трябва да бъде съобщена устно, на ясен, нетехнически и точен език при ареста; тя трябва също така да бъде предоставена в писмена форма от задържащия орган при пристигането в мястото за задържане, на език и във формат, които лицето разбира. Писменият документ, в който са изложени правата, трябва да бъде подписан от арестуваното лице и то трябва да има право да запази копие от него.
76. За всички разпитвани лица, които не говорят или не разбират езика, използван от властите, включително лица със сензорни увреждания, като зрителни, слухови и други увреждания, трябва да се осигурят професионални и независими преводачи. Такъв превод трябва да се осигури своевременно и по време на целия процес на провеждане на разпит, особено когато на арестуваното лице се обясняват правата му и когато то реши да упражни правото си на достъп до адвокат и лекар или медицински специалист.⁶¹

Уведомяване на роднина или трето лице

77. Основна гаранция за задържаните лица е правото им незабавно да уведомят член на семейството, приятел или друго лице по техен избор за факта, мястото и обстоятелствата на задържането им.⁶² Задържащият орган носи отговорност за осигуряване на комуникацията с третото лице и за записване кой е бил уведомен и кога е станало уведомяването. Освен че е правно задължение, улесняването на този контакт с външния свят е и възможност за изграждане на доверие и връзка със задържания.
78. Властите могат да отложат уведомяването на трето лице само при изключителни обстоятелства и само ако това отлагане е предвидено в закона и е необходимо, за да се предотврати риск за разследването (например за предотвратяване унищожаването на доказателства или бягството на съучастници). Причините за отлагането трябва да бъдат подробно документирани, да бъдат достъпни за адвоката и за лишеното от свобода лице, да бъдат одобрени от прокурор, съдия или друго подходящо висшестоящо длъжностно лице и да подлежат на съдебен контрол относно продължаващата необходимост и пропорционалност на всяко отлагане.⁶³
79. Чуждестранни граждани, които са арестувани или задържани, трябва незабавно да бъдат уведомени за правото си да се свържат с консулски или дипломатически представител на своята държава по произход, а търсещите убежище следва да бъдат уведомени за правото си да се свържат с компетентните международни организации.⁶⁴ Контактът следва да бъде улеснен от задържащия орган.

61. A/HRC/RES/31/31, пар. 12(d); A/HRC/RES/46/15, пар. 4; правило 55(2) от Правилата на Нелсън Мандела; принцип 14 от Сборника с принципи; вж също A/RES/67/187, Принципи и насоки на Организацията на обединените нации относно достъпа до правна помощ в системите на наказателното правосъдие (Принципи и насоки за правна помощ) 20 декември 2012 г., пар. 42(d).

62. Чл. 17, ал.2(d) от Конвенцията за насилственото изчезване; A/HRC/RES/46/15, пар. 5; принципи 16 и 19 от Сборника с принципи.

63. Принцип 16.4 от Сборника с принципи; Принципи и насоки за правна помощ, пар. 43(e).

64. Чл. 17, ал.2(d) от Конвенцията за насилственото изчезване; A/HRC/RES/46/15, пар. 4; принцип 16.2 от Сборника с принципи.

Достъп до адвокат

80. Всички задържани лица, които са разпитвани, имат право на адвокат, включително чрез правна помощ, преди какъвто и да е разпит от страна на властите – независимо от техния статут или официална квалификация. Това право се прилага от самото начало на лишаването от свобода.⁶⁵
81. Достъпът до адвокат е неразривно свързан със защитата на правата, предотвратяването на изтезания и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отношение или наказание и помага за защита от това да не бъдеш принуждаван да свидетелстваш срещу себе си.
82. Разпитваното лице има право на адвокат по свой избор или на такъв, който да му бъде осигурен безплатно, когато интересите на правосъдието изискват това.⁶⁶ То има право да се консултира с адвоката си в поверителна обстановка достатъчно време преди разпита. Служителите, отговорни за задържането, трябва активно да улесняват навременното присъствие на адвоката в координация с разпитващия (ако това е различно лице).⁶⁷
83. Когато разпитваното лице поиска присъствието на адвокат, разпитът – или т.нар. „неофициални разговори“ – не може да се проведе преди лицето да се е срещнало с адвоката си и не трябва да се провежда без негово присъствие.
84. Разпитваните лица могат да се откажат от правото си на адвокат. Ако или когато лицето реши да се откаже от това право, отказът трябва да бъде свободен, доброволен и надлежно документиран, като трябва да бъде подписан от задържаното лице. Всеки, който се е отказал от правото си на адвокат, трябва ясно да бъде информиран, че този отказ може да бъде оттеглен по всяко време.⁶⁸
85. Присъствието на адвокат е задължително при разпит на задържани деца, разпитвани като заподозрени.⁶⁹

Достъп до медицински преглед и здравни грижи

86. Властите имат задължението да защитават неприкосновеността и здравето на всички лица, задържани от тях. На задържаните трябва изрично да се гарантира правото на достъп до лекар и правото на медицински преглед от независим медицински специалист, без забавяне, от момента на лишаването от свобода. Задържащият

65. Чл. 14, ал.3(d) от Международния пакт за граждански и политически права; принцип 17 от Сборника с принципи.

66. Чл. 14, ал.3(d) от Международния пакт за граждански и политически права; Принципи и насоки за правна помощ.

67. Принципи и насоки за правна помощ, пар. 43(d); принцип 18.3 от Сборника с принципи; CCRPR/C/GC/32, пар. 34.

68. Принципи и насоки за правна помощ, пар. 43(b).

69. Чл. 37(d) и 40, ал.2(b)(ii) от Конвенцията за правата на детето; вж. също Комитет по правата на детето, CRC/C/GC/10, Общ коментар № 10 (2007), Правата на децата в правосъдието за непълнолетни, 25 април 2007 г., пар. 49-50.

- орган носи отговорност и за осигуряването на достъп до медицинска помощ през цялото време на задържането.⁷⁰
87. Физическото и психическото състояние, в което арестуваното или задържано лице влиза в мястото за задържане, включително признаци или оплаквания от прекомерна сила, използвана по време на ареста и транспортирането, трябва да бъдат документирани от лекар или друг медицински специалист. Независим медицински преглед, в съответствие с Истанбулския протокол, трябва да се извърши без забавяне, ако задържаното лице го поиска или ако има подозрение или индикация, че то е било подложено на изтезания или други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание.⁷¹ Медицинският специалист, извършващ прегледа, не трябва да принадлежи към или да бъде функционално зависим от органите, извършващи задържането, или от правоприлагащ орган. Не трябва да се провежда разпит, преди медицинският преглед да бъде завършен.
88. Медицинските прегледи трябва да се предоставят безплатно от подходящо и адекватно обучени, безпристрастни и независими медицински специалисти. Властите следва да гарантират, че участващият в прегледа медицински персонал е от пола, предпочитан от преглежданото лице. Медицинският персонал трябва да гарантира, че задържаните дават свободно и информирано съгласие преди и по време на прегледите, тестовете или лечението. Трябва да се предприемат специални мерки, за да се гарантира, че лицата с увреждания получават информация по начин или във форма, която им позволява да дадат свободно и информирано съгласие.⁷²
89. Всички медицински прегледи трябва да се извършват извън обсега на слуха и погледа на служителите на правоприлагащите органи. В изключителни случаи, ако медицинският специалист поиска, могат да се обмислят специални мерки за сигурност, като например наличие на служител на разположение или в обсега на погледа, но винаги извън обсега на слуха. Тези мерки трябва да бъдат отбелязани както в медицинските, така и в регистрационните документи за задържането. Използването на каквито и да било средства за обездвиждане по време на медицинския преглед трябва да се избягва и винаги да бъде основано на индивидуална оценка на сигурността, извършена от медицинския специалист.⁷³
90. Всички здравни констатации, физически и психически, трябва да бъдат документирани, предоставени на задържания и на неговия адвокат и да са

70. A/RES/34/169, чл. 6; принцип 24 от Сборника с принципи; вж. също A/RES/37/194, Принципи на медицинската етика, отнасящи се до защитата на затворниците от изтезания (1983 г.) (Принципи на медицинската етика), приети от Общото събрание на Организацията на обединените нации на 18 декември 1982 г.

71. Служба на Върховния комисар на ООН по правата на човека, Ръководство за ефективно разследване и документиране на изтезания и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание (Истанбулски протокол), 2004 г., HR/P/PT/8/Rev.1.

72. Чл. 25(d) от Конвенцията за правата на хората с увреждания; Декларация от Лисабон на Световната медицинска асоциация за правата на пациентите (Лисабонска декларация), приета до септември/октомври 1981 г., изменена през септември 1995 г., редакционно преработена през октомври 2005 г., потвърдена през април 2015 г.; Истанбулски протокол, пар. 63-64.

73. Истанбулски протокол, пар. 6, 82.

достъпни при необходимост за бъдещи съдебни производства. Задържаният или заподозреният има право на достъп до протоколите от своите медицински прегледи и лечение. Поверителността на медицинските данни трябва да се спазва стриктно и немедицинският персонал не трябва да има достъп до медицински досиета или доклади за наранявания, освен при необходимост.⁷⁴

91. Лицата, които предстои да бъдат разпитвани, трябва да бъдат физически и психически годни за тази цел. Подходящото здравословно състояние значително улеснява както изграждането на доверие и връзка, така и извличането на информация от паметта.⁷⁵ Разпит на лице, което изглежда травмирано, разстроено, изтощено, под въздействието на алкохол или наркотици или по друг начин в отслабено състояние, може да доведе до повторна травматизация, повишена внушаемост, нискокачествена информация и риск доказателствата да бъдат оспорени или отхвърлени в последващи съдебни производства. Разпитващите трябва временно да отложат разпита, ако разпитваният изглежда в непригодно състояние или ако медицински специалист е препоръчал, че задържаният не е годен за разпит.

Подготвителни действия на разпитващия

92. След като едно лице бъде идентифицирано като лице, което властите желаят да разпитат, назначеният разпитващ трябва да започне с щателна подготовка. Тази първоначална работа винаги трябва да се извършва в рамките на всеобхватна стратегия за разпит, така че разпитът да се разглежда в контекста на цялостното разследване или операция по събиране на информация.
93. Добрата подготовка повишава способността на разпитващия да комуникира ефективно с разпитваните лица и по този начин увеличава вероятността да се получи надеждна информация. Усилията, вложени в планирането, намаляват риска от прекратяване на дела поради процедурни или други предотвратими грешки.
94. Преди започване на разпит е важно да се максимизира разследващата и доказателствената стойност на вече събраната информация. По възможност разпитващите трябва да получат и прегледат колкото се може повече налични доказателства или информация – като вече взети показания от свидетели и жертви, предишни изявления на заподозрения, съдебно-медицински експертизи, веществени доказателства, електронни изображения и данни. Разпитващите трябва да оценят относимостта и надеждността на наличната информация и да определят липсващите данни, които трябва да бъдат събрани преди и по време на разпита.
95. При подготовката за разпит – и през целия процес – разпитващите трябва да внимават да избягват т.нар. „потвърждаващо пристрастие“. Разпитващите трябва активно да търсят доказателства или обяснения, които излизат извън първоначалните им

74. Принцип 26 от Сборника с принципи; Лисабонска декларация, пар. 7; Истанбулски протокол, пар. 65.

75. S. O'Mara (2020) "Interrogating the Brain: Torture and the Neuroscience of Humane Interrogation" in Interrogation and Torture, Barela et al., eds. (footnote 24).

предположения или възгледи, включително такива, които сочат невинност. Като поддържат отворен подход към събирането на информация, разпитващите остават колкото е възможно по-обективни. Те също така трябва да обмислят и алтернативни правдоподобни обяснения, които да бъдат проучени по време на разпита, за да елиминират съмненията относно разглежданите въпроси и да създадат условия за добре информирани решения.

96. Всеки разпит изисква план, който да описва целите, конкретните въпроси, които ще бъдат зададени, начина на запис, времето и мястото на разпита, както и други лица, които ще присъстват в помещението. Ефективните разпити трябва да бъдат с ограничена продължителност и фокусирани върху ясни цели.⁷⁶ Плановете трябва да включват и елемент на гъвкавост, тъй като всеки разпит е различен и протича динамично.
97. Да знаят как и кога да представят доказателства и информация по време на разпит е ключово умение за разпитващите; това трябва да бъде част от подготовката им. Моментът на разкриване на потенциални доказателства може да бъде ефективен начин за определяне на надеждността на казаното от разпитваното лице. Ако доказателствата бъдат представени твърде рано, всяка информация, предоставена впоследствие, може просто да отразява това, което разпитваният е научил по време на разпита или смята, че трябва да каже, вместо да е резултат от автентични спомени.⁷⁷ Затова планирането на подходящия момент за разкриване на информация може да намали риска от изкривяване на паметта на разпитваното лице. Всяко стратегическо представяне на доказателства трябва да е в съответствие с националните закони относно правото на заподозрените да получат достатъчно информация за обвиненията, за да могат ефективно да оспорят законността на ареста или задържането.
98. В подготовката си разпитващите трябва да обмислят как ще бъде направен запис на казаното. Преди разпита разпитващият трябва винаги да информира разпитваното лице и неговия адвокат как ще се записва разпитът и да получи тяхното свободно и информирано съгласие.
99. Аудио-визуалният запис позволява на разпитващия да се концентрира върху разпита и спестява време, ако се стигне до съдебен процес. Пълният аудио-визуален запис на целия разпит е и важна гаранция срещу жестоко, нечовешко или унизително отнасяне или наказание.⁷⁸ Когато е направен правилно, той осигурява пълен и автентичен

76. J.J. Cabell, S.A. Moody & Y. Yang, "Evaluating effects on guilty and innocent suspects: an effect taxonomy of interrogation techniques" *Psychology, Public Policy, and Law*, vol. 26, No. 2 (2020). D. Davis, & R.A. Leo, "Interrogation-related regulatory decline: ego depletion, failures of self-regulation, and the decision to confess", *Psychology, Public Policy, and Law*, vol. 18, No. 4 (2012).

77. Granhag & Hartwig "The strategic use of evidence technique", (footnote 31).

78. Правило 9(с) от Насоките от Луанда; ЕСПЧ, *Doyle v. Ireland*, no. 51979/17, реш., 23 май 2019 г., пар. 99; Конвенция за предотвратяване на изтезанията, 12-ти общ доклад, CPT/Inf (2002)15, пар. 36; вж. също Fair Trials International и Унгарски хелзински комитет, Доклад от среща - Събитие за споделяне на опит относно аудио-визуалния запис на разпити в наказателните производства, 9 ноември 2018 г.

запис на разпита.⁷⁹ Използването на тази технология улеснява разследването на всякакви твърдения за жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание, което е в интерес както на разпитващия, така и на разпитваното лице в случаите, когато се твърди наличието на неправомерно поведение.

100. Ако има налично записващо оборудване, но то не се използва, конкретните причини и основания за това трябва да бъдат документирани. Всяко друго отклонение от политиките на отдела или институцията относно осъществяването на запис също трябва да бъде отбелязано. Всеки електронен запис на разпит трябва да се съхранява за разумен период и да бъде на разположение за преглед от съответните лица.⁸⁰
101. Разпитващите трябва да проверяват всички аспекти на дейностите преди разпита и отношението към разпитваното лице, включително записите за задържането, за да могат да оценят възможното въздействие, което предходните действия могат да имат върху разпита.
102. Разпитващият трябва да се увери, че са спазени всички гаранции, приложими преди разпита, включително чрез работа с правните представители. Това допринася за изграждане на връзка на доверие с разпитваното лице, тъй като показва уважението на разпитващия към правата на човека и достойнството на разпитваното лице и увеличава шансовете за получаване на надеждна информация.
103. Разпитващите са отговорни за разглеждане на нуждите на разпитваното лице, установени по-рано от длъжностните лица, както и за оценяването на ситуации на повишена уязвимост (включително емоционалното състояние на разпитваното лице) и за подготовката за справянето с тях по подходящ начин. Например, може да се наложи да организират присъствието на трети лица, като правни представители и лица за подкрепа на деца или на разпитвани лица с интелектуални или психосоциални увреждания.
104. Разпитващите трябва постоянно да наблюдават собствените си емоции по отношение на темата на разпита и чувствата си към разпитваното лице, за да могат да излъчват спокойствие и самоконтрол през цялото време. Ако това изглежда невъзможно, трябва да бъде назначен друг разпитващ, който да поеме разпита.

79. Аудио-визуалният запис трябва да включва във видеокадъра както разпитващия(ите), така и разпитваното лице. Фокусирането само върху разпитваното лице изкривява възприятията на тези, които впоследствие може да гледат видеото (напр. съдии или съдебни заседатели), вж. G.D. Lassiter, L.J. Ware, M.J. Lindberg, & J.J. Ratcliff, "Videotaping custodial interrogations: toward a scientifically based policy", in *Police Interrogations and False Confessions*, Lassiter & Meissner, eds. (footnote 8).

80. Принцип 23 от Сборника с принципи.

По време на разпита – установяване и поддържане на взаимоотношения на доверие

105. Ефективните разпитващи са адаптивни, слушат внимателно, проявяват емпатия и възприемат разбирането, че непринудителният, хуманен, етичен, законосъобразен и подходящ начин на задаване на въпроси е в интерес на всички участници: разпитващия, разпитваното лице и органите, събиращи информация. Те осъзнават, че ролята на разпитващия е да получи възможно най-добрата информация, за да могат да се вземат решения. Само съдът определя вината или невинността.
106. Изграждането на връзка на доверие е от съществено значение за ефективното събиране на информация. По време на разпита това означава установяване и поддържане на взаимоотношения, характеризиращи се с уважение и доверие; неосъдително мислене; неагресивен език на тялото; внимание и търпение. По този начин се смекчават последиците от неравнопоставеността на властовите позиции в процеса на разпит.
107. Разпитващият трябва да отдели време за смислено взаимодействие с разпитваното лице и ясно да повтори информацията за неговите права и процедурата на разпита; при необходимост това включва помощта на преводач и други трети лица, които да подпомогнат комуникацията. Ако разпитваното лице изглежда несигурно относно своите права, разпитващият трябва да му ги обясни отново и да потвърди, че те са разбрани. В случай на заподозрян по наказателно дело разпитващите трябва да напомнят на лицето, че има право да запази мълчание и че неговите показания може да бъдат използвани като доказателство срещу него.
108. Присъствието на адвокат по време на разпит служи като правен ресурс, свидетел на справедливостта на процеса и гаранция срещу недоразумения, погрешно представяне на фактите и всякакви опити разпитът да се проведе в нарушение на закона. Тези функции допринасят за повишаване на доказателствената стойност на събраната по време на разпита информация.
109. Ефективният разпитващ трябва да изгради уважителни и професионални работни отношения с адвоката. Присъстващият адвокат има право да задава въпроси, да иска уточнения, да оспорва представени доказателства, да възразява срещу пристрастни въпроси или злоупотреби от страна на разпитващия и да следи като цяло за правата на своя клиент.
110. Ако разпитваното лице изисква присъствието на адвокат, дори и преди това да се е отказало от това право, разпитът се прекратява, докато не бъде осигурено присъствието на адвокат.
111. Разпитващият трябва да следи внимателно психическото и физическото състояние на разпитваното лице през цялото време на разпита. На разпитваното лице трябва да се осигурят достатъчно непрекъснати почивки за отдих, както и подходяща храна и напитки.

112. Поставянето на ясни очаквания в началото на разпита води до по-ефективен процес. Например, разпитващият трябва да насърчи разпитваното лице да каже, ако има нещо, което не разбира или смята, че е разтълкувало погрешно. Разпитваните лица трябва да бъдат приканени да дадат колкото се може повече относими подробности, да си отделят необходимото време преди да отговорят, да задават въпроси и да кажат, ако имат нужда от нещо.

Техники за събиране на информация

113. Активното слушане помага на разпитващия да обработи информацията, предоставена от разпитваното лице. Чрез активното слушане разпитващият показва, че следи внимателно какво казва разпитваното лице и полага усилия да го разбере. Разпитващият трябва да внимава да не насочва неволно разпитваното лице чрез словесни или визуални сигнали, включително звуци, жестове или въпроси, които могат да бъдат възприети като съгласие или несъгласие с казаното.
114. Разпитваното лице трябва да бъде поканено да обясни със свои думи своето участие, знания или спомени по въпроса, който се разглежда, и да му се позволи да отговори изчерпателно. След това отговорът може да бъде задълбочен с допълнителни въпроси за запълване на пропуски или обяснение на несъответствия.
115. Разпитващият по принцип не трябва да прекъсва разпитваното лице или да прекъсва хода на мислите му и винаги трябва да е внимателен към информацията, която разпитваното лице предоставя, за да забележи важни детайли и да идентифицира теми за последващо обсъждане. Липсата на прекъсвания се допълва от уместно използване на паузи. Като запази тишина разпитващият показва, че е приемливо да се отдели време за размисъл и че е готов да изчака, за да получи повече детайли.
116. Видът на задаваните въпроси при разпита допринася за постигане на желаните цели и общите резултати. Целта е да се получи възможно най-много доброволна и неизкривена информация. Всеки въпрос трябва да има цел и да бъде зададен по безпристрастен начин. Използваният език трябва да е ясен и да се избягват технически термини, жаргон и абривиатури.
117. Отворените въпроси, като „обяснете ми“, „разкажете ми“ или „моля, опишете“, намаляват риска от изкривяване на паметта на разпитваното лице; по-вероятно е те да доведат до повече подробности и по-пълни отговори, които са по-малко повлияни от разпитващия.
118. След отговор на отворен въпрос може да са необходими допълнителни въпроси, като „кой“, „какво“ и „къде“, за да се получат повече подробности. Те помагат да се получи допълнителна относима информация и да се идентифицират пропуски и несъответствия, които трябва да се изяснят. Разпитваните лица може също така да разкрият нещо, което не са споделяли преди.
119. Стратегическото използване на информация може да помогне за насочване на разпита, така че извлечената информация да бъде относима към целта на разпита.

120. Точните обобщения на казаното от разпитваното лице може да улеснят положителното развитие на разпита и да помогнат както на разпитващия, така и на разпитваното лице да си припомнят важни детайли. Неточно формулираните обобщения обаче може да изкривят разказа на разпитваното лице и да внесат предубеждения или неточности. Разпитваните лица може също така да възприемат неточното обобщаване като знак, че разпитващият не е слушал внимателно или се опитва да манипулира разказа им.

Преодоляване на неохота

121. Разпитващите може да се сблъскат с разпитвани лица, които изразяват неохота да говорят, и затова трябва да предвидят как ще се справят в такива ситуации. Нежеланието или отказът да се отговаря на въпроси може да бъде съзнателен избор. Например, заподозрените в наказателни производства имат право да запазят мълчание и някои ще упражнят това право. Това решение винаги трябва да бъде уважавано и не оказва влияние върху правото на разпитваното лице на презумпция за невинност.
122. Причините, поради които едно разпитвано лице може да не желае да говори, може да включват обща тревожност или несигурност относно процедурата, особено ако лицето никога досега не е било в подобна ситуация. Страхът също може да играе роля; например страх от полицията и други държавни органи, или страх от неблагоприятни последици за себе си или за други лица, ако стане известно, че са разговаряли с властите. Разпитваните лица също така е възможно да са психологически засегнати от това, което са видели, чули или преживели. Неохотата да говорят може също да се дължи на личните им реакции към разпитващия или преводача.
123. Възможно е също така разпитваното лице да е склонно да предостави информация, но да не е в състояние да го направи. Това може да се дължи на факта, че от самото начало не е разполагало с необходимата информация или не е забелязало определени детайли. Може също така изминалото време или преживяванията на разпитваното лице да са довели до забравяне на първоначалните подробности или до невъзможност да ги възстанови от паметта си.
124. Разпитващите ще увеличат вероятността да проведат ефективен разпит, ако проявяват уважително разбиране към причините, поради които някой може да не желае да говори, като уточнят, че всяка предоставена информация ще бъде запазена в конфиденциалност в рамките, позволени от закона, и като уважават всяко продължаващо нежелание да се говори. Разпитващите не трябва да правят негативни заключения от отказа или неспособността на разпитваното лице да отговаря на въпроси и трябва да останат безпристрастни, когато то признава престъпления или споделя смущаваща информация.

Прекъсване на разпита

125. Уместно и допустимо е разпитващите да прекъснат разпита, за да проследят получена информация или да извършат допълнителни проверки. По подобен начин адвокатът или разпитваното лице могат да поискат почивка, например за отдых или за провеждане на консултация насаме. Отказът да се приеме такова искане може да повлияе на надеждността на информацията, събрана по време на разпита.
126. Ако разпитваното лице има нужда от медицинска помощ, разпитващият трябва незабавно да прекъсне разпита и да осигури своевременно предоставяне на необходимата грижа.
127. От съществено значение е да се гарантира, че лицата не се разпитват като свидетели с цел да се избегнат законовите изисквания, приложими към разпита на заподозрени.⁸¹ Ако лице, което първоначално е било разпитвано като свидетел, се превърне в заподозрян в хода на разпита, разпитващият трябва незабавно да прекрати сесията, за да предупреди ясно разпитваното лице, че статутът му се е променил на заподозрян. Разпитващият следва да информира разпитваното лице за неговите права като заподозрян и да му осигури необходимото време и ресурси, за да упражни тези права.

Приключване на разпита – оценка и анализ

128. Един ефективен разпитващ винаги трябва да приключва разпита с уважение и професионално отношение. Това увеличава вероятността за запазване на отворени канали за бъдеща комуникация, избягва евентуални недоразумения и може да подобри доверието в публичните институции.
129. Разпитващият трябва да прегледа получената информация заедно с разпитваното лице (и с адвоката, ако такъв участва) и, когато е изготвен писмен протокол (вместо аудио/видео запис), да покани разпитваното лице да го подпише като потвърждение на неговата точност. Всички изменения трябва да бъдат записани, както и, ако е приложимо, всеки отказ на разпитваното лице да подпише протокола от разпита.⁸² Копие от всеки писмен протокол трябва да бъде предоставено на разпитваното лице и на неговия адвокат (ако има такъв).⁸³ След това разпитващият трябва да предостави на разпитваното лице подходяща информация за следващите етапи от процеса.
130. След приключване на разпита, разпитващият гарантира, че предоставената информация ще бъде защитена с необходимото ниво на поверителност и защита на личните данни. Това може да включва гарантиране, че такава информация няма да бъде разгласявана публично или предоставяна на институции по начин, който може да застраши правата на разпитваното лице.

81. A/71/298 (бележка под линия 3).

82. Вж. напр. Правило 9(е)(v) от Насоките от Луанда; Комитет срещу изтезанията, 2-ри общ доклад, CPT/Inf (92)3, пар. 39.

83. Принцип 23(2) от Сборника с принципи.

131. Оценката и анализът са неразделна част от успешния процес на разпит. Отделеното за това време следва да е съобразено със сериозността на случая, но никога не бива да бъде ограничавано прибързано. Разпитващият трябва да оцени и анализира:
- a. Стойността и надеждността на получената информация и как тя се вписва в наличните доказателства, информационните пропуски и други събрани данни.
 - b. Какви допълнителни проверки или действия са необходими за напредъка на разследването или операцията.
 - c. Дали всички съответни предпазни мерки са били приложени ефективно.

◀ Принцип 3 ▶

Относно уязвимостта

Ефективният разпит изисква идентифициране и посрещане на нуждите на разпитваните лица в ситуации на уязвимост.

Разпитът като ситуация на уязвимост

132. На практика всички лица, които биват разпитвани, се намират в ситуация на уязвимост поради присъщия дисбаланс на силите в такива взаимодействия с властите. Неравенството е особено изразено, когато разпитваното лице е задържано и по този начин е изцяло зависимо от властите за упражняването и ползването на своите човешки права.
133. Разпитващите следва да отчитат възможните ефекти от този дисбаланс и да прилагат подходящи мерки за неговото намаляване, така че да се гарантира защитата на разпитваните лица и да се оптимизира качеството на събраната информация. Дисбалансът на силите може да доведе до това разпитваното лице да изпитва всякакви чувства – от леко безпокойство до силен страх. Такива реакции може да повлияят върху физическите, когнитивните и емоционалните реакции на човек при разпит. Може да затруднят разпитваното лице в разбирането на зададените въпроси и на възможните последици от отговорите му. Освен това може да възпрепятстват способността на лицето да взема информирани решения в свой най-добър интерес или да предоставя подробна и точна информация. В най-лошия случай състоянието на повишен стрес, което някои лица изпитват, може да затрудни извличането на спомени и да доведе до предоставяне на невярна информация.
134. Спазването на насоките, изложени в настоящите Принципи, може да помогне за успокояване на разпитваните лица и ще допринесе за създаването на среда без принуда. Това е от ключово значение за предотвратяване на злоупотреба с власт от страна на разпитващите, която подкопава почтеността на разпита, както и за ограничаване на високорисковата практика на „неформални разпити“, носеща сериозни опасности от жестоко, нечовешко или унижително отнасяне.

Лица в ситуации на повишена уязвимост

135. Някои разпитвани лица изпитват повишена уязвимост, когато разпитът съвпада с определени други специфични рискови фактори. При такива обстоятелства разпитваното лице има допълнителни потребности и права, които изискват внимание от страна на властите.⁸⁴ Такива рискови фактори може да включват например:
- a. Възраст, пол, полова идентичност или изразяване, или сексуална ориентация
 - b. Националност или етническа принадлежност
 - c. Културен или религиозен произход
 - d. Физическо, интелектуално или психологическо увреждане
 - e. Трудности в общуването
 - f. Трудности в разбирането (включително езикови бариери)
 - g. Неспособност за четене и/или писане
 - h. Свързани с възрастта състояния като деменция
 - i. Принадлежност към малцинствена група или маргинализирана социално-икономическа група.
136. Приемайки, че „уязвимостта“ е динамично и развиващо се понятие, други ситуационни характеристики, които биха могли да повишат уязвимостта, включват:
- a. Здравословно състояние като травма, заболяване, депресия, тревожност, интоксикация, посттравматично стресово разстройство или друго отслабено или променено състояние.
 - b. Предишни травматични преживявания, включително да си бил жертва или свидетел на злоупотреби или нарушения на правата на човека.
 - c. Имиграционен статут, като търсец убежище или бежанец, непризнат мигрант работник, нелегален мигрант или жертва на трафик на хора.
 - d. Бременност или кърмене, или изпълняване на основна грижа за други лица без да е осигурена възможност за алтернативни грижи.
 - e. Характерът на престъплението, предмет на разследване, като педофилия, политически престъпления или терористични актове.⁸⁵
137. Рисковете може да варират в зависимост от фактори като контекст, култура и време. Особеностите, сочещи повишена уязвимост, може да са с постоянен или временен характер. В някои случаи повишената уязвимост на дадено лице може да бъде

84. Конвенция за премахване на всички форми на дискриминация по отношение на жените, A/RES/34/180 от 18 декември 1979 г.; Международна конвенция за премахване на всички форми на расова дискриминация, резолюция 2106(XX) на Общото събрание на ООН от 21 декември 1965 г.; Конвенция за правата на хората с увреждания, A/RES/61/106, 24 януари 2007 г.; Международна конвенция за защита на правата на всички работници мигранти и членовете на техните семейства, A/RES/45/158, 18 декември 1990 г.; вж. също Декларация на Организацията на обединените нации за правата на коренното население, A/RES/61/295, 2 октомври 2007 г.; Правила от Банкок, Правила на ООН относно минималните стандарти относно правораздаването при непълнолетни (Правила от Пекин), A/RES/40/33, 29 ноември 1985 г.; Правила от Хавана; Международна комисия на юристите, Принципи от Джокарта – Принципи за прилагане на международното право в областта на правата на човека във връзка със сексуалната ориентация и полова идентичност, март 2007 г.

85. Вж. напр. A/68/295, Междинен доклад на специалния докладчик относно изтезанията, 9 август 2013 г., пар. 67-72.

- очевидна или вече документирана; в други случаи тя може да не е известна или лесно забележима. Също така тя може да е резултат от няколко взаимосвързани фактора, които пораждаат уникални житейски реалности и преживявания, както и особено висока уязвимост към дискриминация и жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание.
138. Поради възрастта си децата винаги се намират в ситуация на повишена уязвимост по време на разпит, което изисква специални мерки за осигуряване на тяхната адекватна защита. Поради това преминали специализирано обучение разпитващи са по-подходящи за провеждане на разпити с деца. Следва да се обърне внимание на най-добрите начини за комуникация и изграждане на доверие с детето, както и на мястото и времето за провеждане на разпита. Разпитите с деца жертви и свидетели трябва да се извършват от разпитващи, преминали специализирано обучение.
139. Когато дете е заподозряно, то никога не трябва да бъде подлагано на разпит или приканвано да дава каквито и да е изявления или да подписва документи, свързани с престъплението, в което е заподозряно, без присъствието и съдействието на адвокат и по принцип на възрастен, на когото детето има доверие и който действа като посредник.⁸⁶ Децата не могат да се откажат от правото си на адвокат.⁸⁷
140. Разпитващите трябва да са наясно, че определени поведения могат да увеличат уязвимостта на дадено лице, и да гарантират, че те не влияят върху отговорите на разпитваното лице. Такива поведения включват:
- a. Податливост на внушение, при която разпитваните лица, особено децата и лицата с психо-социални или интелектуални увреждания, лесно се повлияват и са особено уязвими към насочващи и подвеждащи въпроси или към прилагането на натиск и измама при разпит, което може да доведе до невярна или ненадеждна информация.
 - b. Склонност към съгласие – тенденцията да се отговаря утвърдително, без да се мисли, обикновено с цел разпитът да приключи възможно най-бързо.
 - c. Подчинение – когато разпитваното лице казва това, което смята, че разпитващият иска да чуе, за да получи благосклонно отношение и да избегне неодобрение или жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание.
141. Определени лица също може да се окажат в ситуации на повишена уязвимост поради институционални предразсъдъци, дискриминация или липса на осведоменост, обучение или подходяща инфраструктура. Тези недостатъци е възможно да повлияят както на институционалните структури и политики, така и на индивидуалната преценка и действия.

86. Вж. напр. Регионален офис на УНИЦЕФ за Европа и Централна Азия, Насоки за правна помощ, съобразена с интересите на детето, октомври 2018 г.; Комитет на министрите на Съвета на Европа, Насоки на Комитета на министрите на Съвета на Европа за правосъдие, съобразено с интересите на детето, 17 ноември 2010 г., пар. 12, 88.

87. Чл. 37(d) и 40, ал.2(b)(ii) от Конвенцията за правата на детето; вж. също CRC/C/GC/10, пар. 49-50.

Оценка и справяне със ситуации на повишена уязвимост

142. Властите следва да въведат засилена защита и специални мерки, насочени към конкретните нужди и права на лица в ситуации на повишена уязвимост, по-специално що се отнася до недискриминацията и защитата срещу принуда да свидетелстваш срещу себе си. Това може да изисква диференцирано прилагане на правните и процесуалните гаранции.
143. Преди провеждане на разпит властите следва да оценят дали разпитваното лице може да се намира в ситуация на уязвимост и дали се нуждае от специално внимание. Видът на предприетите действия трябва да бъде гъвкав и съобразен с конкретния случай. Разпитващите и другите компетентни органи следва да обмислят и да решат за всеки отделен случай дали е необходимо да бъде повикан друг разпитващ, например от друг пол или със специализирано обучение, или да се консултират с конкретни експерти. Част от тези стъпки следва да бъдат предвидени в закона, а други зависят от преценката на разпитващия.
144. При оценка и отчитане на нуждите на разпитваното лице разпитващите трябва да сведат до минимум въпросите и обсъжданията, свързани със събитията по случая. Това помага да се избегне рискът от промяна или изкривяване на паметта на разпитваното лице преди официалния разпит.
145. Уязвимостта не изключва непременно възможността разпитваното лице да предостави надеждна информация; това често може да се постигне с подходяща подкрепа. Например лица с увреден слух или говорни затруднения може да се нуждаят от квалифициран преводач или подпомагащо лице. Консултирането с хора, които познават добре разпитваното лице, като членове на семейството или социален работник, може да улесни взаимодействието на разпитващия с него.
146. Пълният писмен запис на всяка оценка на уязвимостта, заедно със стъпките, които разпитващият е предприел за подкрепа на разпитваното лице, представлява важна гаранция. Такова документиране помага да се определят необходимите действия за осигуряване на ефективна комуникация, пълноценно участие в процеса на събиране на информация и безопасност на разпитваното лице. В случаите, когато лицето е заподозряно, разпитващият трябва да информира неговия защитник за установената уязвимост и за мерките, предприети за нейното преодоляване.
147. Разпитващите, отговорни за разпити на лица в ситуации на повишена уязвимост, следва, ако е възможно, да са преминали специализирано обучение или да бъдат подпомагани от подходящ експерт. Когато се разпитват деца, процесът трябва да се провежда по специални процедури и да бъде извършван от специално обучени разпитващи.
148. Разпитващият трябва да предприеме разумни стъпки, за да гарантира, че мястото и обстановката, в които се провежда разпитът, сами по себе си не предизвикват емоционално или психическо страдание или дискомфорт у разпитваното лице, намиращо се в ситуация на повишена уязвимост.

◀ Принцип 4 ▶

Относно обучението

Ефективният разпит е професионална дейност, която изисква специализирано обучение.

149. Всички лица, които провеждат разпити – служители на полицията и други правоприлагащи органи, както и разузнавателни и военни – трябва да преминат специализирано обучение за ефективно разпитване, съобразено с принципите, изложени в този документ. Това ще им даде необходимите знания и умения да разбират, да се подготвят и да провеждат разпити в съответствие с международното и националното право, институционалните правила и най-високите професионални стандарти.
150. Техниките за ефективен разпит трябва да се преподават във всички звена на съответните институции, за да се насърчи институционална промяна към политики и методи, основани на открит и безпристрастен подход, целящ събиране на точна и надеждна информация от всички категории разпитвани лица.
151. Установяването на високи професионални стандарти следва да се подкрепя чрез конкурентен и стриктен подбор на служители въз основа на ясни критерии и процес, който да осигурява разнообразие от квалифициран персонал за провеждане на разпити.

Специализирано обучение

152. Специализираното обучение ще гарантира висока степен на последователност в начина, по който разпитващите се подготвят и структурират разпита. Обучението трябва да включва и практическа методика, основана на съответните изследвания, които показват, че определени техники на разпит улесняват възстановяването на точни и надеждни сведения и свеждат до минимум риска от получаване на невярна информация.
153. Съдържанието на обучението за ефективно разпитване следва да включва утвърждаване на значението на разпита като ключова част от по-широкия процес на разследване или събиране на информация и в крайна сметка като част от процеса

на правосъдие, независимо от юрисдикцията. Подчертаването на ефективността на разпита и на прилагането на съответните гаранции е от съществено значение за спазването на положителните задължения на държавата по отношение на гарантиране упражняването на правата на човека и за предотвратяване на изтезания или друго жестоко, нечовешко или унижително отнасяне.⁸⁸

154. Основните елементи на обучението за ефективен разпит включват как да се:
 - a. Запази отворено мислене и да се избягва предубеденост
 - b. Планира и подготвя стратегически
 - c. Изгражда и поддържа връзка на доверие
 - d. Идентифицират и удовлетворяват специфичните нужди на разпитваните лица
 - e. Спазва международното право в областта на правата на човека
 - f. Гарантира, че предпазните мерки се прилагат през целия процес на разпит
 - g. Прилагат научно обосновани техники на задаване на въпроси
 - h. Използват умения за активно слушане и да се позволява на разпитваните лица да отговарят пълноценно на зададените въпроси
 - i. Взаимодейства с разпитвано лице, което проявява нежелание да сътрудничи
 - j. Взаимодейства с адвоката на разпитваното лице
 - k. Започва и приключва разпита по професионален начин
 - l. Анализира събраната информация
 - m. Оценява процесът на разпит с цел усъвършенстване на уменията.
155. Обучението трябва да бъде с достатъчна продължителност, за да утвърди необходимите теоретични основи и практически знания, и да включва множество тренировъчни сесии с реалистични оперативни сценарии, както и обратна връзка от ръководители и колеги.
156. Участието на бивши разпитвани лица и други професионалисти (като медицински лица, преводачи и помощен персонал) в сесии, базирани на конкретни сценарии, може да обогати обучителния процес.
157. Допълнително обучение трябва да се предоставя на разпитващи, посредници и преводачи, които участват в разпити на лица в ситуации на повишена уязвимост, като деца и лица с психосоциални увреждания. Това обучение трябва да дава насоки за наблюдение на психологическото благосъстояние на разпитваното лице и при необходимост за прекратяване на разпита и търсене на помощ от подходящо обучени специалисти.⁸⁹
158. Служителите, които ръководят и контролират работата на разпитващите, също трябва да преминават обучение, за да подобрят не само собствените си умения за

88. Чл.10 от Конвенцията на ООН против изтезанията.

89. Чл. 13 от Конвенцията за правата на хората с увреждания; правило 12 от Правилата от Пекин; вж. също Насоки относно правосъдието по въпроси, включващи деца жертви и свидетели на престъпления, Резолюция 2005/20 на ИКОС, 22 юли 2005 г.

разпит, но и да се научат как да оценяват цялостното качество на един разпит, за да могат да предоставят подходяща обратна връзка и подкрепа на разпитващите.

159. Други лица, като съдии, прокурори, надзиратели в местата за задържане и адвокати, също трябва да бъдат запознати с принципите на ефективния разпит. Това помага за изграждането на общо разбиране за съответните им роли и предизвикателства и улеснява външното наблюдение или оценка, ако възникнат оплаквания.
160. Използването на технологии в обучението може да спомогне за подобряване качеството на бъдещите разпити и да генерира ценни данни за допълнителни изследвания. Това включва използване на аудио-визуално оборудване за запис на обучителни сесии и използване на електронно записани разпити като примери в сесии, базирани на конкретни сценарии.
161. Следва да се насърчава сътрудничеството по отношение на обучението между правоприлагащите органи, военния и разузнавателния персонал, надзорните органи, академичните среди и международните партньори. Академичните и независимите изследователи следва да бъдат насърчавани да правят съответните си изследвания публично достъпни.
162. Обучителните програми трябва да се актуализират редовно, за да отразяват развитието на международните стандарти за правата на човека и научните изследвания. Редовното внедряване в практиката на развиващи се изследвания и техники също може да подобри програмите за обучение.⁹⁰

Непрекъснато професионално развитие

163. Знанията и уменията за провеждане на разпит трябва да се поддържат във времето. Включването на ефективните техники за разпит в програмите за непрекъснато професионално развитие ще помогне за гарантиране на институционален ангажимент към етични и ефективни разпити.
164. Ключовите елементи за непрекъснато професионално развитие включват ангажираност от страна на ръководството, редовно затвърждаване на обучението и опреснителни курсове за усъвършенстване на техниките, коригиране на грешки и запознаване на разпитващите с най-новите относими изследвания.
165. Програмите за непрекъснато професионално развитие трябва да позволяват на институциите, и в частност на ръководителите, по-добро наблюдение и оценка на качеството на разпитите, идентифициране на допълнителни нужди от обучение, подобряване на използването на нови технологии и актуализиране на научните знания.

90. Чл.11 от Конвенцията на ООН против изтезанията.

◀ Принцип 5 ▶

Относно отчетността

Ефективният разпит изисква прозрачни и подлежащи на отчетност институции.

Институционални процедури и преглед

166. Стандартните оперативни процедури, кодексите за поведение или други институционални указания на властите допринасят за ефективни практики при разпит и стимулират промяна в институционалната култура.
167. В съответствие с член 11 от Конвенцията на ООН против изтезанията, властите са задължени да поддържат систематичен, задълбочен и широк преглед на съществуващите правила, инструкции, методи и практики, свързани с провеждането на разпити.⁹¹ Въз основа на тази оценка разследващите органи следва да приемат и оповестяват стандартни оперативни процедури, политики и кодекси за поведение, за да установят задължителни стандарти за служителите, които извършват разпити. Тези норми трябва да са в съответствие с международно признатите стандарти за поведение на служители от правоприлагащите органи и други длъжностни лица, отговорни за разпитите.
168. Редовните прегледи, провеждани от властите, трябва също така да оценяват нивото на финансовите ресурси, инвестирани в разпити, включително и подходящото използване на технологии. Редовният преглед спомага за гарантиране на прилагането и спазването на национално договорените стандарти, като същевременно осигурява постоянен процес на усъвършенстване.
169. Прегледите може да бъдат обогатени чрез знанията и подкрепата на независими изследователи, квалифицирани практики и организации с експертиза и дългосрочен ангажимент към ефективното провеждане на разпити.

91. Чл. 11 от Конвенцията на ООН против изтезанията; вж. също A/HRC/RES/31/31, пар. 11-12; A/HRC/RES/46/15, пар. 10.

170. Прозрачността и отчетността трябва да се прилагат на всяко властово ниво, включително индивидуално, надзорно и организационно.
171. Прозрачността е ключова за поддържане на общественото доверие в почтеността на институцията и в цялостното правораздаване. Властите трябва да осигурят достъпност на своите вътрешни правила и процедури, свързани с разпити.
172. Правото на достъп до информация трябва да бъде гарантирано на разпитваните лица, техните семейства, адвокати и други доставчици на правни услуги, както и на контролните органи.⁹²
173. Всички лични данни, събрани по време на разпит, трябва да бъдат защитени от неправомерна употреба, като се спазват принципите на поверителност и неприкосновеност на личния живот, както и законодателството и нормативните актове за защита на данните.⁹³

Ефективно водене на документация

174. Ефективното документиране на информация е предпоставка за прозрачност и отчетност. Добрата отчетност може също така да подпомогне ранното идентифициране на рискове, планирането на работата, разпределението на ресурсите, одитните процеси и изследователската дейност.
175. Винаги когато някой е задържан, възможно най-скоро трябва да се открие индивидуално досие за задържането, за предпочитане в електронна форма.⁹⁴
176. Трябва да се води точен запис на всички разпити, за предпочитане с използването на аудио-визуална технология. Въпреки че въвеждането на аудио-визуални записи може да се осъществи поетапно, наличието на надеждни записи носи значителни ползи и икономии.
177. Аудио-визуалните записи ще улеснят разследването на всякакви твърдения за жестоко, нечовешко или унижително отнасяне по време на разпит. Това е в интерес както на лицата, които твърдят, че са били малтретирани, така и на разпитващите, срещу които са повдигнати обвинения за жестоко, нечовешко или унижително отнасяне.

92. Чл. 18 от Конвенцията за насилственото изчезване; чл. 20 от Факултативния протокол към Конвенцията против изтезанията, A/RES/57/199, 18 декември 2002 г.

93. Чл. 20 от Конвенцията за насилственото изчезване; чл. 21 от Факултативния протокол към Конвенцията против изтезанията.

94. Чл. 17, ал.3 от Конвенцията за насилственото изчезване; принцип 12 от Сборника с принципи; вж. също Правило 9(с) от Насоките от Луанда; ЕСПЧ, *Doyle v. Ireland*, пар. 99.

Превенция и докладване

178. Уважението към и ангажиментът за ефективно провеждане на разпити и свързаните с тях гаранции следва да бъдат отразени във вътрешните правила, кодексите за поведение и оценките на работата на съответните органи.
179. Всички органи, които провеждат разпити, трябва да разполагат със саморегулиращи се вътрешни звена за жалби и разследвания с ясна вътрешна йерархия, безпристрастно докладване, защита от репресии и конкретни процедури за коригиране, дисциплиниране или предаване за наказателно разследване на всякакви извършени злоупотреби или нарушения.⁹⁵
180. Неспазването на вътрешните правила относно провеждането на разпити следва да предизвиква подходящ институционален отговор – вариращ от допълнително обучение до дисциплинарни мерки. Сериозни нарушения на законови задължения, като абсолютната забрана на изтезания и жестоко, нечовешко или унизително отнасяне или наказание, трябва да водят до наказателни производства и санкции.⁹⁶ Всяко нарушение на дисциплината или доброто поведение трябва да се разглежда безпристрастно и пропорционално в съответствие с международното право и стандартите за процесуална справедливост.
181. Държавните служители никога не трябва да пренебрегват незаконно поведение – независимо от ранга, длъжността или ролята на лицето – където и да се случи, и в какъвто и да е контекст.
182. Ръководителите трябва да оценяват, предприемат положителни действия, докладват или по друг подходящ начин ескалират всеки сигнал за непрофесионално поведение или нарушение от лице, за което носят отговорност.⁹⁷
183. Задължението за докладване на изтезания и други форми на жестоко, нечовешко или унизително отнасяне или наказание трябва да бъде задължително и защитено. Ако даден служител смята, че не може директно да постави под въпрос или оспори поведението на свой колега, той следва да докладва притесненията си чрез пряк ръководител, вътрешен механизъм за докладване в институцията или други подходящи канали, включително надзорни органи. Това задължение за докладване трябва да важи и ако служителят е с впечатление, че на опасенията му не е отговорено по подходящ начин.
184. На всеки, който докладва за нарушение, като например „служител, подаващ сигнал за нарушение“ (whistle-blower), следва да се осигури адекватна защита срещу всякакви форми на репресии или негативно отношение.

95. Вж. напр. Принцип 33 от Сборника с принципи; Правило 37 от Насоките от Луанда; CPT/Inf (2018)4, 27-ми Общ доклад на Комитета срещу изтезанията, декември 2017 г., стр. 25-31; CPT/Inf (2019)9, 28-ми общ доклад на Комитета срещу изтезанията, април 2019 г.

96. Чл. 6-8 от Конвенцията на ООН против изтезанията.

97. Вж. напр. CPT/Inf (2018)4, 27-ми общ доклад на Комитета срещу изтезанията, декември 2017 г., пар. 70.

185. Други професионалисти в системата на наказателното правосъдие, като адвокати, прокурори и съдии, които станат свидетели, чувят или заподозрат нередности, свързани с разпит, също имат задължението да ги докладват на съответната институция чрез подходящите канали или на други компетентни органи.
186. Професионалистите в областта на наказателното правосъдие играят важна роля в предотвратяването на изтезания и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание, както и в подобряването на практиките при разпити. Това включва по-специално задължението да се изключват от съдебните производства всякакви доказателства, получени чрез изтезания, други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание, процесуални нарушения или всякакви форми на принудителни методи.
187. Прекомерното разчитане на самопризнания в съдебните производства създава неправилен стимул за разпитващите да възприемат признанията като единствена цел на разпита и поради това трябва да се избягва.

Външен надзор и независим мониторинг

188. Външните органи за надзор – като национални институции за правата на човека, служби на омбудсмана, съдебни органи или специализирани надзорни организации – трябва да имат достъп до всяко помещение, в което се разпитва задържано лице, както и до информация за задържаните там лица.
189. Външните органи за мониторинг трябва да могат да осъществяват поверителни контакти с всяко лице в местата за задържане. Лицата, които се оплакват от жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или нарушения, извършени от държавни служители, трябва да имат право да общуват свободно и в пълна конфиденциалност с независими мониторингови органи, без страх от репресии и при спазване на разумни условия за гарантиране на сигурността и реда.
190. В съответствие с Парижките принципи за националните институции за правата на човека⁹⁸ външните органи за мониторинг трябва да бъдат независими и да разполагат с достатъчно ресурси, за да извършват задълбочен, своевременен, безпристрастен и справедлив анализ на функционирането на местата, в които се провеждат разпити, и да гарантират спазването на правата и достойнството на съответните лица.
191. Държавите – страни по Факултативния протокол към Конвенцията на ООН против изтезанията – трябва да предоставят на националните превантивни механизми правомощия за извършване на внезапни проверки в местата за задържане. Те трябва да имат достъп до информация и досиета, както и правомощието да провеждат разговори насаме с лишени от свобода лица, както и с персонала.⁹⁹

98. Принципи относно статута на националните институции за правата на човека (Парижки принципи), A/RES/48/134, 20 декември 1993 г.

99. Чл. 19-20 от Факултативния протокол към Конвенцията против изтезанията.

192. Държавите следва да установят системи и процедури, които да позволяват на външните органи за мониторинг да правят препоръки за необходимите реформи с оглед подобряване на ефективността на разпитите и правните гаранции. Властите трябва да се ангажират с диалог с външните органи относно техните констатации и препоръки.
193. Гражданските организации също могат да играят ключова роля в независимия надзор и мониторинг. Властите следва да насърчават тяхното участие и да разглеждат с нужното внимание всички доклади, изготвени в резултат на мониторинг на местата, където са задържани лишените от свобода лица и където се провеждат разпити, включително разпити на свидетели и жертви.

Жалби и разследвания

194. Всички разпитвани лица имат право да подават жалби за всякакви форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание, включително за отказ на права или гаранции. Тези жалби трябва да бъдат разглеждани незабавно, задълбочено и безпристрастно от компетентните органи по определен ред.¹⁰⁰
195. Достъпът до механизмите за подаване на жалби трябва да бъде лесен, директен, безплатен и конфиденциален. Следва да се предприемат подходящи мерки, за да се гарантира, че тези механизми са достъпни за всички, особено за лицата в ситуация на повишена уязвимост. Жалбоподателите трябва да получават ясни указания относно процедурите за подаване на жалби, механизмите за обжалване и възможните резултати.¹⁰¹
196. Всички жалби трябва да бъдат регистрирани, независимо кога са подадени. Те трябва да бъдат част от официалното досие. Когато по време на разпит бъде подадена жалба от разпитваното лице или от негово име, записването ѝ може да наложи временно прекъсване на разпита.
197. Когато разпитващият има основателни причини да смята, че разпитваното лице е било подложено на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание, или че правата му са били нарушени преди разпита, той трябва да информира съответния служител или компетентен орган, който след това е отговорен да разгледа тези твърдения.
198. Всеки път, когато има основания да се смята, че е извършен акт на изтезание, дори при липса на подадена жалба, трябва да се проведе задълбочено, незабавно и безпристрастно разследване, в съответствие с член 12 от Конвенцията на ООН против изтезанията.¹⁰²

100. Чл. 12-13 от Конвенцията на ООН против изтезанията.

101. Вж. напр. Правило 37 от Насоките от Луанда; CPT/Inf (2018)4, 27-ми Общ доклад на Комитета срещу изтезанията, декември 2017 г., стр. 25-31.

102. Чл. 12 от Конвенцията на ООН против изтезанията.

199. При сериозни обвинения, включително относно изтезания, жалбите трябва да се разследват от независим орган. Държавите следва да създадат външни механизми за разследвания и жалби, които са оперативни и финансово независими както от правоприлагащите и прокурорските органи, така и от всякакви други институции, отговорни за лицата, лишени от свобода. За да бъдат ефективни и независими, тези механизми трябва да разполагат с адекватни правомощия за разследване, политическа подкрепа, човешки и финансови ресурси, както и компетентност да издават препоръки и да осъществяват последващ контрол.
200. Всички жалбоподатели трябва да бъдат защитени от всякакви неблагоприятни последици и репресии в резултат на подаването на жалба.¹⁰³

Обезщетения и компенсации

201. Обезщетението за жертви на изтезания или друго жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание е право на човека, което насърчава отговорността и възстановяването на достойнството. То представлява ясен знак на силно противопоставяне на нарушаването на съществуващите задължения и трябва да включва комбинация от реституция, компенсация, рехабилитация, удовлетворение и гаранции за неповторение. Средствата за правна защита трябва да са пропорционални на причинената вреда.¹⁰⁴
202. Достъпът до обезщетение за изтезание или друго жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание не трябва да бъде обусловен от установяването, разследването или наказателното преследване на извършителя; необходимо е единствено да се докаже, че такова деяние е било извършено.¹⁰⁵
203. Изключването на доказателства, получени чрез изтезание или друго жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание, е право на разпитвания и представлява ефективно правно средство за защита срещу неправомерни действия от страна на разпитващите.¹⁰⁶

103. Чл. 13 от Конвенцията на ООН против изтезанията.

104. Чл. 14 от Конвенцията на ООН против изтезанията; вж. A/RES/60/147, Основни принципи и насоки относно правото на правна защита и обезщетение за жертвите на тежки нарушения на международното право в областта на правата на човека и сериозни нарушения на международното хуманитарно право, 16 декември 2005 г.

105. Чл. 14 от Конвенцията на ООН против изтезанията; CAT/C/GC/3, Комитет срещу изтезанията, Общ коментар № 3 (2012 г.), Изпълнение на член 14 от държавите-страни по Конвенцията, 13 декември 2012 г., пар. 3.

106. A/HRC/30/37, Основни принципи и насоки на Организацията на обединените нации относно средствата за правна защита и процедурите относно правото на всеки, лишен от свобода, да предяви иск пред съд, Доклад на Работната група по произволно задържане, 6 юли 2015 г.

◀ Принцип 6

Относно прилагането

Прилагането на ефективен
разпит изисква солидни
национални мерки.

204. За да приложат на практика настоящите Принципи, държавите следва да приемат и разработят подходящи правни, политически, регулаторни и институционални рамки и да осигурят съдебен надзор върху органите, извършващи разпити. Това изисква постоянни и координирани усилия от страна на съответните участници на национално ниво.
205. Чрез въвеждането на солидни национални мерки, властите демонстрират решимост и дългосрочен ангажимент за:
 - a. Премахване на жестокото, нечовешко или унижително отнасяне по време на целия процес на разпит и осигуряване на съответствие с международните стандарти за правата на човека
 - b. Осигуряване на подходящо и достатъчно обучение по провеждане на разпити за всички компетентни органи
 - c. Насърчаване на сътрудничеството между експерти, практикуващи специалисти и политици при разработването на подходящи и ефективни стратегии и практики за разпит
 - d. Насърчаване на надзора и отчетността във връзка с провеждането на разпити, борба с институционалната корупция и културата на безнаказаност
 - e. Подобряване на функционирането на системата на наказателното правосъдие и правораздаването.
206. Този ангажимент се отнася не само до усъвършенстването на политиката и практиките за предотвратяване на всякакви форми на изтезание и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание и за утвърждаване на върховенството на закона, но и до въвеждането на най-ефективните методи за подобряване на обществената сигурност в съответствие с международните стандарти.

Национални правни рамки

207. Държавите следва систематично да преразглеждат своите правни рамки, както и да приемат и публикуват закони, наредби и политически документи, които уреждат третирането на лица, подлагани на разпит, включително начина на провеждане на разпита. Законодателството и процедурите трябва да бъдат в пълно съответствие със съществуващите правни задължения съгласно международното право, по-специално с абсолютната забрана на изтезания и други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание.¹⁰⁷
208. Гаранциите, свързани с ефективното провеждане на разпити, следва също да бъдат закрепени в закон и подзаконови актове и да включват най-малко незабавно уведомяване на семейството, достъп до медицински преглед и достъп до адвокат. В тази връзка държавата трябва да засили достъпа до правна помощ и държавно финансирана защита преди и по време на разпитите.¹⁰⁸
209. Адекватното криминализиране на изтезанията и другите форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание е ключово за осигуряване на ефективно провеждане на разпити. Не могат да се изтъкват никакви извънредни обстоятелства като оправдание за изтезания или други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание.¹⁰⁹
210. Правната рамка следва да гарантира, че всяко признание или друго изявление, изтъргнато с изтезание или друга форма на принуда, няма доказателствена стойност, освен срещу предполагаемите извършители на такова насилие и за установяване на факта, че е било направено изявление. Националното законодателство трябва да гарантира, че лицата, отговорни за принуда и насилие, ще бъдат подведени под отговорност.¹¹⁰

Институционална култура и капацитет

211. Ръководителите на институциите следва да бъдат застъпници за ефективното провеждане на разпити, като изразяват ясно и трайно своя ангажимент към положителна промяна. Промяната в институционалната култура по отношение на разпитите изисква добро управление и внимателно планиране.
212. Институциите следва да гарантират, че всички промени в националната правна и политическа рамка, свързани с разпитите, са интегрирани в институционалните правила и процедури и се популяризират широко сред техния персонал. На

107. Чл. 11 от Конвенцията на ООН против изтезанията; A/HRC/RES/31/31, пар. 11; A/HRC/RES/46/15, пар. 10.

108. A/HRC/RES/31/31, пар. 4-9; A/HRC/RES/46/15, пар. 5.

109. Чл. 4-6 от Конвенцията на ООН против изтезанията.

110. Чл. 15 от Конвенцията на ООН против изтезанията; A/HRC/RES/31/31, пар. 13; A/HRC/RES/46/15, пар. 22; A/HRC/25/60, пар. 68; A/71/298/, пар. 100 (бележка под линия 3).

- служителите, пряко ангажирани с провеждането на разпити, следва да се дават указания относно практическите последици от новите правни и политически изисквания.
213. Значимата и трайна промяна в практиката на провеждане на разпити изисква държавите да инвестират адекватни човешки и финансови ресурси в краткосрочен, средносрочен и дългосрочен план. Това ще гарантира укрепване на капацитета и възможностите, по-специално чрез специфично обучение и достъп до записващо оборудване.
214. Трябва да се предприемат мерки, за да се гарантира, че органите на наказателното правосъдие и другите разследващи органи функционират в съответствие с националните и международните задължения, и че тяхната дейност е прозрачна и подлежи на съдебен и обществен контрол.
215. Институционалният капацитет на правоприлагащите органи и другите органи за събиране на информация може да бъде укрепен чрез текущи конструктивни отношения с други институции, изследователи и академичната общност. Подобно сътрудничество, което може да надхвърля националните граници, би могло да предостави полезен анализ и информация, които да допринесат за подобряване на практиките по провеждане на разпити.

Съдебни органи

216. Независимостта на съдебната власт и прокуратурата трябва да бъде гарантирана и защитена, за да могат те да играят активна роля в прилагането на ефективно провеждане на разпити.¹¹¹ Това важи и за професионалната и научната независимост на съдебномедицинските и други свързани служби.
217. При прилагането на основни гаранции, като правото на справедлив процес, съдебните органи трябва да гарантират, че правата на разпитваните лица се зачитат по всяко време. Това изисква от тях да преглеждат както начина, по който е проведен разпитът, така и ползването на правни и процесуални гаранции от заподозрения, включително достъпа до адвокат и медицински специалист.
218. Съдебните органи следва да премахнат стимулите за разследващите органи при получаване на самопризнания на всяка цена, и вместо това да насърчават използването на етични и научно доказани методи.
219. Съдебните органи трябва да гарантират, че в съдебни производства се допускат само законно събрани доказателства и да бъдат бдителни за всякакви признаци, че дадено изявление може да е направено под натиск или вследствие на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание. Изявления, направени под изтезание,

111. Вж. напр. A/HRC/13/L.19, Резолюция на Съвета по правата на човека, 23 март 2010 г. Вж. също чл. 14 от Международния пакт за граждански и политически права.

други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или принуда, трябва да бъдат изключени от всички съдебни производства в съответствие с правилото за недопустимост.¹¹²

220. Заподозрените и обвиняемите следва да бъдат довеждани физически пред съдебните органи, за да се установи законосъобразността на тяхното задържане, което те трябва да имат право да оспорят. В случаите, когато има основания да се смята, че лице, доведено пред съдебните органи, може да е било жертва на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание, прокурорските и съдебните органи трябва да разследват служебно.¹¹³ Те следва да изискат съдебномедицински преглед, дори и при липса на изрично твърдение или жалба.
221. И накрая, съдебните органи трябва да предприемат всички необходими стъпки, за да гарантират, че лицата, отговорни за изтезания или други форми на жестоко, нечовешко или унижително отнасяне или наказание, ще бъдат изправени пред правосъдието и подложени на подходящи санкции.¹¹⁴

Разпространение

222. Държавите следва да разпространят Принципите сред всички относими органи на изпълнителната, законодателната и съдебната власт, и по-специално сред правоприлагащите органи и другите органи за събиране на информация.
223. Разпространението в сътрудничество с органите за надзор, организациите на гражданското общество и широката общественост ще изгради обществено доверие в разследващите органи.
224. Държавите следва да събират информация за мерките, предприети от съответните органи при прилагането на Принципите за ефективно провеждане на разпит за целите на разследването и събирането на информация, и да докладват на съответните международни и регионални органи за постигнатия напредък.

112. Чл. 15 от Конвенцията на ООН против изтезанията; вж. също A/HRC/25/60, пар. 66, 82.

113. Чл. 12 от Конвенцията на ООН против изтезанията; вж. също CPT/Inf (2002)15-part, Развитие на стандартите на Комитета срещу изтезанията по отношение на полицейското задържане, 2002 г., пар. 45.

114. Вж. напр. Насоките на ООН относно ролята на прокурорите, Правило 16, 8-ми конгрес на ООН за предотвратяване на престъпленията и третиране на правонарушителите, Хавана, Куба, 1990 г., Правило 16, и Стандарти за професионална отговорност и декларация за основните задължения и права на прокурорите, приети от Международната асоциация на прокурорите на 23 април 1999 г., Правило 4.3 (f).

Принципи за ефективно провеждане на разпит за целите на разследването и събирането на информация

Принцип 1 Относно основите

Ефективният разпит се основава на науката, правото и етиката.

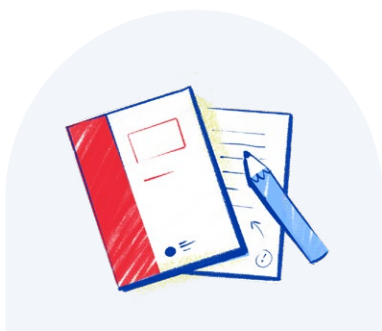
Принцип 2 Относно практиката

Ефективният разпит е цялостен процес за събиране на точна и надеждна информация, като същевременно се прилагат съответните правни гаранции.

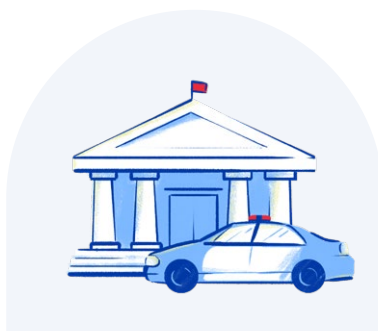
Принцип 3 Относно уязвимостта

Ефективният разпит изисква идентифициране и посрещане на нуждите на разпитваните лица в ситуации на уязвимост.

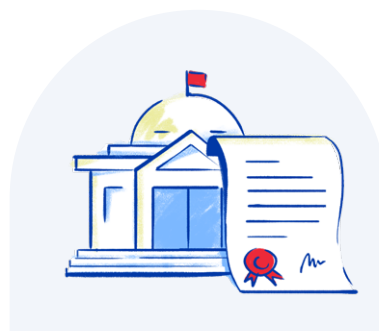
Принцип 4 Относно обучението

Ефективният разпит е професионална дейност, която изисква специализирано обучение.

Принцип 5 Относно отчетността

Ефективният разпит изисква прозрачни и подлежащи на отчетност институции.

Принцип 6 Относно прилагането

Прилагането на ефективен разпит изисква солидни национални мерки.

„Настоящите Принципи за провеждане на разпити се основават на задълбочени научни изследвания и на десетилетия опит на органите на досъдебното производство. Те повишават ефективността и точността при събирането на доказателства и предотвратяват съдебни грешки, произтичащи от изтезания и принуда към самопризнания. Те са предназначени да защитят основните права, както на лицата, заподозрени в извършването на престъпление, така и на жертвите и свидетелите, и да засилят общественото доверие в правоприлагащите органи.”

Хуан Е. Мендес,

Съпредседател на Управителния комитет от експерти,
Бивш специален докладчик на ООН относно изтезанията

Принципи за ефективно провеждане на разпит за целите на разследването и събирането на информация

Принцип 1 – Относно основите

Ефективният разпит се основава на науката, правото и етиката.

Принцип 2 – Относно практиката

Ефективният разпит е цялостен процес за събиране на точна и надеждна информация, като същевременно се прилагат съответните правни гаранции.

Принцип 3 – Относно уязвимостта

Ефективният разпит изисква идентифициране и посрещане на нуждите на разпитваните лица в ситуации на уязвимост.

Принцип 4 – Относно обучението

Ефективният разпит е професионална дейност, която изисква специализирано обучение.

Принцип 5 – Относно отчетността

Ефективният разпит изисква прозрачни и подлежащи на отчетност институции.

Принцип 6 – Относно прилагането

Прилагането на ефективен разпит изисква солидни национални мерки.